

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Факультет міжнародних відносин, політології та соціології

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА США

Навчально-методичний посібник

Одеса
«Астропринт»
2024

УДК 327(73)“1945/2023”(076.6)
3-781

Укладачі:

Коваль Ігор Миколайович, доктор політичних наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Майстренко Юлія Іванівна, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Рецензенти:

Коч Світлана Вадимівна, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Наумкіна Світлана Михайлівна, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (*протокол № 5 від 07.12.2023 р.*)

Зовнішня політика США : навч.-метод. посіб. / уклад.:
3-781 І. М. Коваль, Ю. І. Майстренко. — Одеса : Астропринт, 2024.
— 111 с.
ISBN 978—617—8381—01—1

Навчально-методичний посібник містить виклад матеріалу в логічній послідовності.

Матеріали викладені у хронологічній послідовності, поетапно; складається з дванадцяти тем; супроводжується списком рекомендованих джерел. Посібник розрахований на здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії й представників інших гуманітарних наук, які цікавляться проблемами зовнішньої політики США.

УДК 327(73)“1945/2023”(076.6)

ISBN 978—617—8381—01—1

© Коваль І. М., Майстренко Ю. І.,
укладання, 2024

ЗМІСТ

Умовні скорочення.....	4
Передмова.....	6
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Зовнішня політика США в 2 половині 40-х – 50-х рр. XX ст.	
Тема 1. Підсумки другої світової війни. США як наддержава.....	8
Тема 2. Зовнішня політика США в початковий період «холодної війни».....	13
Тема 3. Зовнішня політика США у 1950-і роки.....	19
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Зовнішня політика США в 60-70 рр. XX ст.	
Тема 4. Зовнішня політика та дипломатія адміністрації Дж. Кеннеді.....	27
Тема 5. Війна у В'єтнамі і зовнішня політика адміністрації Л. Джонсона.....	33
Тема 6. Зовнішня політика Р. Ніксона та Г. Кіссінджера. Розрядка міжнародної напруги.....	37
Тема 7. Зовнішньополітична діяльність президента Дж. Картера.....	47
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Зовнішня політика США в 80-і рр. XX – на початку XXI ст.	
Тема 8. Зовнішня політика республіканських адміністрацій Р. Рейгана та Дж. Буша.....	52
Тема 9. Зовнішня політика США при адміністрації У. Клінтона.....	61
Тема 10. Політика США на пострадянському просторі. Америко-російські відносини.....	68
Тема 11. Зовнішня політика США в постбіполярну епоху.....	73
Тема 12. Політика США щодо незалежної України.....	88
Методичні рекомендації та технічні вимоги щодо виконання самостійної роботи.....	94
Питання для підсумкового контролю.....	96
Розподіл балів.....	99
Рекомендована література.....	100
Додаток 1.....	105
Додаток 2.....	107

Умовні скорочення

АНЗЮС – Тихоокеанський Пакт Безпеки
АНК - Африканський Національний Конгрес
АСЕАН - Асоціація Країн Південно-Східної Азії
ДРА – Демократична Республіка Афганістан
ДРВ – Демократична Республіка В'єтнам
ДНЯЗ – Договір про Нерозповсюдження Ядерної Зброї
ЄПБО – Європейська Політика Безпеки та Оборони
ЄПВ – Європейська Програма Відбудови
ЄС – Європейський Союз
ІРІ - Ісламська Республіка Іран
КНДР – Корейська Народнo-Демократична Республіка
КНР – Китайська Народна Республіка
МБРР – Міжнародний Банк Реконструкції та Розвитку
МВФ – Міжнародний Валютний Фонд
НАТО – Організація Північноатлантичного Договору
НБСЄ – Рада з Безпеки та Співробітництва в Європі
НДР – Німецька Демократична Республіка
НДАА – Народнo-Демократичної Армії Афганістану
ОАД – Організація Американських Держав
ОЕСЄ – Організація Європейської Економічної Співпраці
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ОСО – Обмеження Стратегічних Наступальних Озброєнь
ПАК – Панафриканський Конгрес
ОАЕ – Об'єднані Арабські Емірати
ПЗМ – Партнерство Заради Миру
ПРО – Протиракетна Оборона
РНБ – Рада Національної Безпеки
РНС – Режим Найбільшого Сприяння
РОЗ – Радянська Окупаційна Зона

СЕАТО – Південно-Східний Азіатський Пакт
СНД – Союз Незалежних Держав
СНО – Договір про Скорочення і Обмеження Стратегічних Наступальних Озброєнь
СОІ – Стратегічна Оборонна Ініціатива
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
СРЮ – Союзна Республіка Югославія
США – Сполучені Штати Америки
ФРН – Федеративна Республіка Німеччина
ЧССР – Чехословацька Соціалістична Республіка

Передмова

Курс «Зовнішня політика США» охоплює період з 1945 року до сьогодення.

Мета курсу - надання системного підходу до оцінки політики США з моменту закінчення другої світової війни та становлення Сполучених Штатів в якості наддержави й до розпаду біполярної системи міжнародних відносин та формування постбіполярного світу. В ході аналізу зовнішньої політики США необхідним є врахування впливу всього комплексу внутрішніх факторів, а також регіональних та глобальних процесів на формування зовнішньополітичних підходів Вашингтону.

До завдань курсу входить розгляд особливостей формування зовнішньої політики США, міжнародних чинників, що впливали на політику Сполучених Штатів, а також ідейної боротьби всередині американських політичних еліт із зовнішньополітичних питань, програм партій, основних проблем та досягнень країни на міжнародній арені.

Студенти вивчають основні категоріальні елементи історії й теорії зовнішньої політики та міжнародних відносин, набувають навичок зі сприйняття та наукового аналізу світових подій з точки зору взаємодії внутрішньо- та зовнішньополітичних процесів за участю основних акторів міжнародних відносин в контексті розробки зовнішньої політики США та її практичного втілення.

У результаті вивчення даного курсу здобувач вищої освіти повинен

знати: основні тенденції формування зовнішньої політики США; загальні закономірності формування та розвитку політичних процесів у взаємозв'язку й взаємодії провідних акторів; аналіз основних подій зовнішньої політики держави з точки зору міжнародного чинника; вивчення основних теорій та доктрин зовнішньої політики на сучасному етапі; вивчення методів та методик сучасної науки;

вміти: оцінювати сутність зовнішньої політики США; характеризувати основні течії та школи вивчення зовнішньої політики США; визначати

основні тенденції розвитку зовнішньої політики США; порівнювати різні періоди зовнішньої політики США; формулювати основні поняття та терміни зовнішньої політики; здійснювати самостійний аналіз дій суб'єктів зовнішньої політики; аналізувати різноманітні джерела та літературу, включно матеріали Інтернету; пов'язувати теорію та практику зовнішньої політики США, глобальні й регіональні процеси розвитку міжнародних відносин; застосовувати знання щодо основних чинників, що формували зовнішню політику США, в своїй професійній діяльності; орієнтуватися в системі сучасного геополітичного балансу сил; використовувати отримані знання щодо аналізу еволюції зовнішньої політики США у майбутній роботі.

Матеріали викладені у хронологічній послідовності, поетапно; складається з дванадцяти тем, методичних рекомендацій та технічних вимог щодо виконання самостійної роботи, питань для підсумкового контролю, розподілу балів та списку рекомендованої літератури. Робота була виконана на кафедрі міжнародних відносин ОНУ імені І.І. Мечникова.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Зовнішня політика США в 2 половині 40-х – 50-х рр. XX ст.

Тема 1. Підсумки другої світової війни. США як наддержава.

Військово-політичні підсумки другої світової війни та зміна геополітичної ролі США у світовій політиці. Концептуальні основи формування зовнішньополітичного курсу США у післявоєнні роки. Мілітаризація зовнішньої політики США. «Ядерний фактор» у зовнішній політиці. Курс на досягнення абсолютної військової переваги над СРСР. «План Баруха».

Теми практичних занять

1. Америко-радянські відносини в період післявоєнного мирного врегулювання.
2. Початок «холодної війни»: ідеологічний аспект.

Самостійна робота. Теми рефератів.

1. Ялтинська та потсдамська мирні конференції: позиція США.
2. Ядерний чинник у зовнішній політиці США. «План Баруха».
3. Перетворення США у наддержаву: основні аспекти.
4. Концептуальні основи зовнішньої політики США за президентства Г. Трумена.

Основні події

Військово-політичні підсумки другої світової війни та зміна геополітичної ролі США у світовій політиці.

1944 р., липень – в Бретон-Вудсі (США) відбулась конференція (44 держави учасниці антигітлерівської коаліції), де були закладені основи міжнародного співробітництва в регулюванні післявоєнної світової економіки. Були затверджені статuti МВФ, МБРР. Передбачалось: збереження золотодевізного стандарту, який був заснований на прив'язці до золота двох валют — долара США та фунту стерлінгів; збереження золотого паритету

валют; золото продовжувало використовуватися як міжнародний платіжний засіб та резерв; введення взаємної оборотності валют; скасування існуючих валютних обмежень і мораторію на введення нових без згоди МВФ. Вищезазначені угоди встановлювали режим фіксованих валютних паритетів і курсів. СРСР не приєднався до даних угод.

1945 р., 4-11 лютого – Кримська конференція: окупація Німеччини, репарації, порядок роботи ООН, новий устрій в Європі, вступ СРСР у війну з Японією після розгрому Німеччини.

1945 р., квітень-червень – конференція в Сан-Франциско (США). Було обговорено і прийнято Статут ООН як головного і універсального інструменту регулювання міжнародних відносин.

1945 р., 8 травня – перед представниками СРСР, США, Англії, Франції генерал-фельдмаршал В. Кейтель від імені німецького уряду підписав Акт про безумовну капітуляцію німецьких збройних сил.

1945 р., 17 липня – 2 серпня – Потсдамська конференція: німецьке питання – демілітаризація, денацифікація, декартелізація, демократизація країни, покарання воєнних злочинців, репарації, кордони Німеччини з сусідами (СРСР отримав східну частину Східної Пруссії з м. Кенігсбергом; Польща – західну частину Східної Пруссії з землями на схід від лінії Одер-Західна Нейсе); переселення німців з Польщі, Угорщини, Чехословаччини; мирні договори з Італією, Румунією, Болгарією, Угорщиною та Фінляндією; розподіл Німеччини (до мирного врегулювання) на 4 окупаційні зони; створення Ради міністрів закордонних справ для вирішення питань окупованої Німеччини та підготовки загальної конференції для підписання договорів.

1945 р., 9 серпня – СРСР вступив у війну проти Японії.

1945 р., 6, 9 серпня – США нанесли атомні бомбові удари по Хіросімі та Нагасакі

1945 р., 14 серпня – японський уряд заявив про капітуляцію, яка була підписана **2 вересня 1945 р.** на американському лінкорі «Міссурі».

1945 р., 16-26 грудня - Московська нарада: Дж.Бірс і Е.Бевін визнали уряди Болгарії та Румунії, за умови, що до їх складу ввійде мінімальна кількість «лояльної опозиції». США відстояли свою перевагу в Японії. Створення Комісії ООН з атомної енергії, рішення комісії мали затверджуватися РБ.

1945 -1947 рр. – зростання політико-дипломатичної, воєнної фінансово-економічної ролі США у світовій політиці.

Концептуальні основи формування зовнішньополітичного курсу США у післявоєнні роки.

1944 р., вересень - меморандум Дж. Ф.Кеннана «Росія 7 років потому».

1945 р., травень – меморандум Дж.Ф. Кеннана «Міжнародне становище Росії після війни з Німеччиною».

1946 р., 9 лютого – Й. Сталін виголосив промову, яка була негативно сприйнята на Заході й розглядалась як відмова від співробітництва та повернення до ворожнечі довоєнних років.

1946 р., 22 лютого - «довга телеграма» Дж.Ф. Кеннана держдепартаменту США.

1946 р. березень - промова У.Черчилля у Фултоні (Міссурі, США).

1946 р., вересень – доповідь К.Кліффорда. Перший міжвідомчий документ про характер «радянської загрози» й засоби її попередження. Головна мета – не допустити радянське проникнення в Західну Європу, Східну Азію, Середземномор'я, Близький Схід.

Пентагон почав розміщувати свої стратегічні бази на Азорських, Каролінських, Маршалових, Маріанських островах, Філіппінах.

1947 р., липень - стаття Х (Кеннана) «Витоки радянської поведінки» в журналі «Foreign Affairs». Завершення формування концепції і доктрини «стримування».

1947 р. - «Доктрина Трумена» передбачала стримування комунізму в планетарних масштабах, проголошувала, що політикою США має бути

підтримка вільних народів, які знаходяться під загрозою комунізму
Наслідки: воєнно-політична і фінансова підтримка Греції і Туреччини.

«Ядерний фактор» у зовнішній політиці. План Баруха.

Розробка атомної зброї трималась в таємниці від СРСР й розглядалась як зброя, що не мала рівних. Успішне випробування атомної бомби придало Г. Трумену жорсткості й рішучості у переговорах із Й. Сталіним. Перший проект щодо контролю над атомною зброєю був представлений в «докладі Ачесона-Ліліенталя», передбачалось: створення міжнародного агентства, яке мало контролювати поставки урану та науково-дослідну роботу.

1946 р., 14 квітня – представлено в комісії по атомній енергії ООН «план Баруха». Передбачалось: створення міжнародного Агентства по атомним розробкам з широкими правами і високим ступенем автономності (рішення в агентстві повинні були прийматися простою більшістю голосів); передача агентству контролю над виробництвом матеріалів, що розщеплюються і передачею їх з одних країн в інші; перехід науково-дослідних розробок в ядерній галузі під контроль агентства; надання Сполученими Штатами в розпорядження агентства технологічної інформації з атомної енергії для її спільного використання країнами-учасницями. Контроль передбачалося здійснювати у формі міжнародних інспекцій на місцях. Головним координуючим органом мала стати комісія ООН по атомній енергії. Проти виступив СРСР, так як не хотів міжнародної присутності на своїх об'єктах та не погоджувався з принципом прийняття рішень, тому що опинився б в меншості. На противагу «плану Баруха» радянська дипломатія висунула ідею відмови від використання атомної енергії у військових цілях, комісія мала б підпорядковуватись РБ ООН, а рішення повинні прийматись консенсусом.

Питання для самоконтролю

1. Зміна геополітичної ролі США після закінчення Другої світової війни.
2. Концептуальні основи формування зовнішньополітичного курсу США у повоєнні роки.

3. Доктрина Трумена. Політика США у Східному Середземномор'ї.
4. «Ядерний фактор» у зовнішній політиці США. «План Баруха».

Тема 2. Зовнішня політика США в початковий період «холодної війни».

Проблема мирного врегулювання й позиція США. Доктрина «стримування комунізму». Західна Європа у зовнішньополітичній стратегії США другої половини 1940-х років. План Маршалла. Створення НАТО. Пакт Ріо-де-Жанейро (вересень 1947 р.). Політика США відносно країн Східної Європи. Розкол Німеччини. Політика США відносно Китаю.

Самостійна робота. Темі рефератів.

1. Зовнішня політика і дипломатія США в період післявоєнного мирного врегулювання і початку «холодної війни».
2. Доктрина стримування комунізму: автори, основні положення, значення.
3. План Маршала: основні ідеї та значення.
4. Створення НАТО: причини та наслідки.

Основні події

Проблема мирного врегулювання й позиція США

1946 р., літо – керівництво США прийняло рішення щодо інтеграції західних зон Німеччини; розпочались англо-американські перемовини про злиття їхніх зон окупації в «Бізонію»; в односторонньому порядку припинені поставки промислового устаткування із західних зон окупації в радянську. Радянські й французькі вимоги щодо встановлення міжнародного контролю над Руром не були прийняті.

1946 р., 6 вересня – Дж. Бірнс в Штутгарті зазначив, що головна мета США – економічне відновлення західних зон Німеччини.

1946 р., липень-жовтень – Паризька мирна конференція. Відкрита публічна конфронтація між США та Великою Британією, з одного боку, й СРСР – з іншого щодо репараційних виплат та територіальних змін в Європі.

1947 р., 10 лютого - укладення мирних договорів з Італією, Румунією, Болгарією, Угорщиною, Фінляндією (Паризькі мирні угоди). **Політичні статті** зобов'язували Болгарію, Італію, Румунію, Угорщину, Фінляндію

забезпечити для всіх громадян рівні права на основі свободи слова, друку і публічних зборів, віросповідання, політичних переконань; затримання та видача воєнних злочинців для проведення суду. **Військові статті:** дозволялось утримувати збройні сили, достатні для оборони. СРСР отримав право тримати війська на території Угорщини та Румунії з метою підтримання комунікації з радянськими окупаційними військами в Австрії. **Репараційні зобов'язання:** Італія - сплата репарацій Югославії, Греції, Албанії, Ефіопії, СРСР; Румунія - СРСР (відмовився); Болгарія - Греції і Югославії; Угорщина - СРСР (відмовився), Чехословаччині, Югославії; Фінляндія - СРСР (відмовився). **Територіальне врегулювання:** Болгарія визнавала належність Югославії території Македонії та відмовлялася від претензій на грецьку Фракію, отримала від Румунії частину Добруджу; Італія втратила території в регіоні Савойя та в Альпах на користь Франції, поступилася Далмацією на користь Югославії, визнала незалежність Албанії, колишні італійські колонії (Лівія, Еритрея, Сомалі) здобули незалежність. Трієст тимчасово став вільною територією під управлінням ООН (1947-54 рр.), але у **1954 р.** відійшов до Італії; Румунія отримала угорську частину Трансильванії, передала СРСР Бессарабію та Північну Буковину; Фінляндія повернула СРСР області Петсамо (Печенга). СРСР отримав у оренду на 50 років військово-морську базу Порккала-Удд (1955 р. базу передали Фінляндії); Угорщина зазнала територіальних втрат в районі словацької столиці Братислави на користь Чехословаччини, відмовилася від претензій на Закарпатську Україну, передала Румунії Трансильванію. Держави-переможниці повинні були вивести свої війська з окупованих країн протягом 90 днів після набрання договорами чинності (вступили в дію **15 вересня 1947 р.**). Радянський Союз отримав дозвіл залишити війська в Угорщині і Румунії для забезпечення комунікацій зі своїми окупаційними силами в Австрії.

Західна Європа у зовнішньополітичній стратегії США другої половини 1940-х років. План Маршалла.

1947 р. - план Маршалла. Держ. секретар США Дж. Маршалл запропонував Європейську програму відбудови (ЄПВ): поставки із США сировини, товарів, капіталу. Вимогу до учасників «плану Маршала»: виключення комуністів зі складу урядів країн-реципієнтів та попередження «соціалістичних» тенденцій в управлінні країною; збалансування національних бюджетів; конвертованість та прив'язка до долару національних валют; лібералізація міжнародної торгівлі; відкритість ринків для американських товарів. СРСР відхиляє «інструмент доларового імперіалізму», Польща і ЧСР відкликали свою згоду на участь у Паризькій конференції за планом Маршалла. План – основа стратегії стримування в рамках остаточної відмови від ізоляціонізму; стимулювання Західної Європи до регіонального інтегрування. З'ясувалося, що уявлення країн-партнерів про програму відновлення Європи в деяких ключових аспектах значно відрізняються від поглядів американських фахівців з планування. Уряди Західної Європи гостро потребували фінансової підтримки, що надходила в результаті реалізації програми, але в той же час вони прагнули уникнути постійної залежності від Сполучених Штатів і взагалі отримувати американську допомогу на умовах, які враховують їхні власні політичні цілі. Голландія була не готова відмовитись від свого домінуючого положення в торгівлі за для вільного ринку. Австрійці категорично відмовлялися реформувати свої залізні дороги і свою банківську систему, як пропонував план Маршала.

1947 р. 21 лютого – британське посольство в Вашингтоні повідомило керівництво Держдепартаменту, що через великі фінансові труднощі Великобританія більше не в змозі надавати допомогу Греції та Туреччині й планує вивести свої війська з Греції.

1948 р. – за планом Маршалла США інвестували більше 14 млрд. доларів у формі економічної допомоги в західноєвропейські економіки. Вирішальне

значення надавалось відновленню західноєвропейської економіки, що було неможливо без відродження головного промислового центру континенту – Німеччини, економіка якої знаходилась в найбільшому занепаді.

1948 р. - створено Організацію Європейської економічної співпраці (ОЄЕС) у Парижі для координації дій та розподілу коштів за планом Маршала.

Створення НАТО.

1948 р., березень – у Вашингтоні розпочались перемовини з Великою Британією та Канадою щодо подальших кроків у воєнно-політичній інтеграції Заходу. США наполягали на перетворенні Західного Союзу в Північно-Атлантичний договір за рахунок входження в нього більшої частини європейських країн.

1949 р., 4 квітня - створена Організація Північноатлантичного договору (НАТО).

Пакт Ріо-де-Жанейро.

1947 р., 2 вересня – в Ріо-де-Жанейро підписано Міжамериканський договір про взаємодопомогу, таким чином був створений перший регіональний воєнно-політичний союз за участю США. Договір був спрямований на попередження будь-якого впливу, окрім американського, в Західній півкулі. За умовами договору, у випадку агресії проти будь-якої країни-учасниці, їй зобов'язувались надати посильну допомогу.

1948 р., березень-травень – міжамериканська конференція в Боготі, де найбільш вірогідною загрозою Західній півкулі було названо комунізм.

Політика США відносно країн Східної Європи.

1948 р. - Дж. Кеннан про значення югославського прецеденту для Східної Європи.

1949 р. - надання Югославії режиму найбільшого сприяння (РНС).

1949 р. - директива Ради національної безпеки (РНБ) 58/2 щодо запобігання радянського впливу в Східній Європі.

Розкол Німеччини.

Перша Берлінська криза (1948/49) (радянська реакція на грошову реформу) – блокада Західного Берліна: перекриття руху та припинення всіх поставок з радянської окупаційної зони (РОЗ) (продовольство, вугілля) до Західного Берліна. Військовий губернатор США ген. Люсіус Д. Клей ініціював створення «повітряного мосту» (до 927 польотів з 6 393 тонами вантажів щоденно).

1949 р., травень - припинення блокади. Мережа постачання і транспорту залишається розірваною (включно з міською залізницею та метро). Східний Берлін став столицею НДР. Західний Берлін включили до програми допомоги за планом Маршалла, отримав (1950 р.) фінансову допомогу від ФРН.

1948 р., червень - грошова реформа у західних зонах (10 рейхсмарок = 1 західнонімецька марка). Радянська адміністрація відповіла обміном грошей в еквівалентному співвідношенні (східнонімецька марка) і Берлінською блокадою.

1949 р., квітень - Вашингтонська конференція міністрів закордонних справ; прийнято окупаційний статут для Західної Німеччини. Вашингтонська угода: заміна військових урядів на верховних комісарів. На (6-ій) Паризькій конференції міністрів закордонних справ Захід відхилив утворення центрального уряду без вільних виборів (пропозиція міністра закордонних справ СРСР А. Вишинського).

Політика США відносно Китаю

Після закінчення Другої світової війни в Китаї продовжувалась громадянська війна між Гомінданом та комуністами. Вашингтон традиційно підтримував Гоміндан. З метою підтримки Чан Кайши (Гоміндан) США виділили більше 800 млн. долл. з фонду ленд-лізу для навчання, забезпечення та

транспортування гомінданівських військ; організували їх переправку до території Маньчжурії; в порти Китаю був направлений 50-тисячний контингент морської піхоти.

1945 р., кінець – в Китай прибув ген. Дж. Маршалл для переговорів з обома сторонами конфлікту й уточнення подальшої політики США в китайському питанні. Місія тривала майже рік. Дж. Маршалу вдалось добитись підписання домовленості щодо припинення вогню, але незабаром вона була порушена.

Питання для самоконтролю

1. Західна Європа у зовнішньополітичній стратегії США (друга половина 40-х років). План Маршалла.
2. Політика США щодо країн Східної Європи (1945-50-ті роки).
3. Стратегія «глобальної відповідальності» США. Створення НАТО.
4. Регіональні напрямки стратегії «стримування». Політика США щодо Китаю.

Тема 3. Зовнішня політика США у 1950-і роки.

Ліквідація атомної монополії США. Корейська війна: періодизація та основні військово-політичні події. Паризькі угоди по Західній Німеччині (вересень 1954 р.). Доктрини «звільнення» та «масованої відплати». Створення блоку СЕАТО. Послаблення міжнародної напруги в середині 1950-х років. «Доктрина Ейзенхауера». Американська дипломатія в період «суецької кризи» та подій в Угорщині (осінь 1956 р.). Політика «доброго партнерства» стосовно країн Латинської Америки.

Самостійна робота. Теми рефератів.

1. Корейська війна: уроки та наслідки для зовнішньої політики США.
2. Доктрини «звільнення» та «масованої відплати»: основні ідеї.
3. «Суецька криза» в зовнішній політиці США: основні причини та наслідки.
4. Політика США в Латинській Америці: основні напрямки.
5. «Відлига» в американо-радянських відносинах у другій половині 1950-х – початку 1960-х років

Основні події

Ліквідація атомної монополії США

1949 р., 25 вересня - заява ТАСС про успішне випробування в СРСР атомної зброї. Атомна монополія США ліквідована раніше, ніж очікували очільники країни.

1950 р., квітень – Держ. департамент США підготував меморандум СНБ-68; завданнями США проголошувались: протистояння розповсюдженню радянської загрози, головним засобом стала військова сила, пропонувалась програма екстреного нарощування атомних та звичайних озброєнь. У зв'язку з цим військовий бюджет зріс до 53 млрд дол. (1953 р.), чисельність збройних сил збільшилась в двое, прискорення набули атомна та ядерна програми.

Корейська війна: періодизація та основні військово-політичні події.

1945 р. – радянсько-американська окупація, на основі домовленостей союзників. Розділ Корейського півострову по 38-й паралелі на дві зони: Північну та Південну Корею. На півночі розвивалось гірництво, промисловість, виникали комітети Народного фронту, керовані корейськими комуністами-емігрантами; на півдні – сільське господарство, встановлення військового уряду. На конференції міністрів закордонних справ (Москва, грудень 1945 р.) уклали угоди про загальнокорейський уряд. Після суперечок з СРСР, США внесли пропозицію (1947 р.) щодо комісії ООН з контролю за вільними виборами, але їй відмовляють у в'їзді до Північної Кореї.

1948 р. - вибори до Національних Зборів; Лі Син Ман став президентом Республіки Південна Корея; проголошення Північної Кореї народно-демократичною республікою під керівництвом Кім Ір Сена. Обидва уряди заявили претензію на всю Корею. Виведення радянських та американських військ.

З 1949 р. – активізувались комуністи, метою яких було об'єднання Кореї.

1950-1953 рр. – Корейська війна викликана північно-корейським нападом. Південна Корея просить допомоги. РБ ООН оголосила Північну Корею агресором і закликала членів ООН до підтримки Південної Кореї. Війська ООН прорвались до китайського кордону (вересень). Втручання китайських «добровольців». Позиційна війна біля 38-ї паралелі. Китайські війська витіснили противника з території КНДР і стали просуватися до Сеулу, який був знову узятий комуністами **4 січня 1951 р.** Війська ООН до початку **1951 р.** виявилися у важкому становищі.

1951 р. – Д. Маккартур вимагав повноважень на руйнування китайських авіабаз і баз постачання. Білий дім обрав зважену тактику: зупинити просування противника на південь. Союзники США були занепокоєні можливістю розростання конфлікту в глобальну війну.

1951 р., 10 липня - почалися переговори між КНДР, КНР і США щодо перемир'я.

1952 р. – виборча кампанія в США, обіцянка республіканського кандидата Д. Ейзенхауера виїхати в Корею для пошуку шляхів врегулювання конфлікту.

1953 р. – перемир'я в Панмунджоні: поділ Кореї. Женевська конференція міністрів закордонних справ не знайшла розв'язання для всієї Кореї. Північна Корея - відбудова за допомогою радянських кредитів, за підтримки КНР. Південна Корея – допомога США у відбудові.

1953 р. – Пакт безпеки США із Південною Кореєю, які підтримують авторитарний режим президента Лі Син Мана. Внутрішні заворушення тривають також і після відставки Лі Син Мана (1960 р.). Президентом став ген. Пак Чжон Хі.

Наслідки Корейської війни: зросло стратегічне значення Японії, як противаги радянсько-китайському блоку; зміцнилися відносини між Тайванським режимом Чан Кайши та США й, відповідно, ще більше погіршилися з КНР.

Паризькі угоди по Західній Німеччині (вересень 1954 р.).

США прагнули збільшити роль європейських союзників у зміцненні воєнного потенціалу НАТО, в зв'язку з цим обговорювалось питання приєднання Західної Німеччини до Альянсу. Франція не підтримала даний план.

16 вересня 1954 р. - держсекретар США А. Даллес прибув до Європи.

1954р., 28 вересня - 3 жовтня - в Лондоні відбулась конференція дев'яти держав - США, Великобританії, Франції, ФРН, Італії, Канади, Бельгії, Нідерландів та Люксембургу. **Рішення:** перетворити Західний союз (Брюссельський пакт) в Західноєвропейський союз (ЗЕС) шляхом залучення ФРН та Італії. ФРН отримувала право створити власні збройні сили в кількості 12 дивізій (0,5 млн військовослужбовців), включаючи військово-повітряні сили (1350 літаків) та військово-морський флот.

1954 р., 20 - 23 жовтня – на Парижській нараді дев'яти держав було підписано **Паризькі угоди:** скасування у ФРН окупаційного режиму; уряд ФРН не

вдаватиметься до сили для об'єднання Німеччини / зміни існуючих кордонів. ФРН зобов'язувалась не виробляти засобів масового знищення - атомної, бактеріологічної та хімічної зброї.

1955 р., 7 травня – ФРН вступила до ЗЄС.

1955 р., 9 травня – ФРН вступила до НАТО

Доктрини «звільнення» та «масованої відплати».

1953 р., 15 січня - Дж. Ф. Даллес у виступі перед сенатською комісією у закордонних справах, заявив про намір замінити політику «стримування» на «звільнення» від комунізму народів східноєвропейських країн і Радянського Союзу. З концепцією «відкидання», яка була покликана дати загальне обґрунтування зовнішньополітичної платформи США, були пов'язані дві військові доктрини: «нового погляду» (newlook) і «масованої відплати» (massretaliation). Доктрина «масованої відплати» передбачала навіть у відповідь на обмежений напад СРСР на США завдати удару у відповідь усією міццю американського ядерного потенціалу. Доктрини «нового погляду» (викладена в доповіді СНБ 8 серпня 1953 р.) полягала у констатації: ядерна складова збройних сил країни обходиться бюджету дешевше, ніж утримання звичайних збройних сил, застосування яких здатне забезпечити ефект, який можна порівняти з ефектом від застосування ядерної зброї.

Створення блоку СЕАТО.

1954 р. – створення військового блоку за участю Великобританії, Франції, Філіппін, Тайланду, Пакистану, Австралії та Нової Зеландії. СЕАТО мав убезпечити Південну та Південно-Східну Азію від подальшого проникнення туди комуністичного впливу.

Послаблення міжнародної напруги в середині 1950-х років.

1953 - 56 рр. - фаза розрядки з метою подолання зовнішньополітичної ізоляції: кінець Корейської кризи; участь у міжнародних конференціях щодо

Німеччини та Індокитаю;

1954 р., січень - в Берліні відбулася перша після зміни керівництва в Москві зустріч міністрів закордонних справ чотирьох держав (СРСР, США, Великобританії і Франції), в ході якої вдалося домовитися про скликання в 1954 р. міжнародної наради з врегулювання становища в Індокитаї і Кореї.

1955 р. – відмова СРСР від військових баз: Порккала-Удд - Фінляндія; Порт-Артур – Китай. Примирення з Югославією, визнання її особливого соціалістичного шляху. Демонстрація доброї волі: пропозиції про роззброєння і демобілізацію 1,2 млн солдатів.

1955 р., 11-14 травня – Варшавська конференція. Договір про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу СРСР, ЧССР, НДР, ПНР, УНР, РНР, НРБ, НРА. Створення ОВД. Були створені об'єднані збройні сили (ОЗС) країн-учасниць і об'єднане командування цими силами. Для проведення консультацій і розгляду питань був утворений політичний консультативний комітет (ПКК), в якому кожна держава представлялась членом уряду або іншим спеціально призначеним представником. Головнокомандувачем ОЗС було вирішено зробити воєначальника від СРСР. Його заступниками стали міністри оборони та інші військові керівники всіх країн-членів ОВД.

1955р., 15 травня – Австрійський державний договір / Декларація про незалежність Австрії, підписаний союзними окупаційними силами і австрійським урядом. Відновлювалась вільна, суверенна й демократична Австрія; заборонено аншлюс з новою Німеччиною; заборонено фашистські та нацистські організації; проголошувався нейтралітет.

1955 р., 18-23 липня – Женевська нарада (зустріч голів урядів СРСР, США, Великобританії, Франції). Порядок денний: доля двох німецьких держав – західні держави виступали за об'єднання Німеччини, шляхом ліквідації НДР й включення Німеччини до НАТО; СРСР виступав за збереження двох держав та нормалізацію відносин між ними; скорочення озброєнь та заборону атомної зброї; вивід іноземних військ з територій європейських держав; гарантії безпеки нейтральним державам. Обговорення закінчилось

безрезультатно, але сама зустріч високопосадовців свідчила про «потепління» у відносинах.

1956 р. - XX з'їзд КПРС: розвінчання культу особи Сталіна; децентралізація економіки; реабілітація засуджених політиків; визнання за сателітами права на «власні шляхи до соціалізму»; розпуск Комінформ; відмова від тези про неминучість нової світової війни; курс на мирне співіснування; підтримка обмежених «визвольних» війн; посилення економічної боротьби;

1959 р., осінь – М.С. Хрущев відвідав США, відбулась зустріч з Д. Ейзенхауером.

1960 р., початок – було досягнуто домовленості про зустріч на вищому рівні в Парижі між лідерами СРСР та США. Але навесні 1960 р. відбувся скандал у зв'язку із проникненням літака-шпигуна У-2 на радянську територію.

«Доктрина Ейзенхауера»

1957 р. – доктрина Ейзенхауера: гарантована допомога обраному колу арабських країн, які під тиском економічних труднощів могли піти по шляху лівих революцій і звернутися за підтримкою до Радянського Союзу. «Доктрина Ейзенхауера» була негативно сприйнята більшістю арабських країн, особливо різко проти неї виступили Єгипет і Сирія.

Американська дипломатія в період «суецької кризи» та подій в Угорщині (осінь 1956 р.).

1956 р. - Суецька криза: США (держ. Секретар Дж. Даллес) відхилили надання фінансової допомоги на будівництво Асуанської греблі; відтак, для власного фінансування цього великого проекту – в липні 1956 р. - націоналізація Суецького каналу з компенсацією (здебільшого британським і французьким) акціонерам та з гарантією вільного судноплавства. Реакція Лондона і Парижа була надзвичайно бурхливою: почалася підготовка до збройної інтервенції проти Єгипту. Ізраїль запропонував свою участь в британсько-французькій інтервенції. Домовленості про співробітництво

Британії, Франції та Ізраїлю проти Єгипту були оформлені секретним тристороннім протоколом **24 жовтня 1956 р.** США в рамках РБ ООН запропонували план щодо врегулювання конфлікту.

1956 р., 23 жовтня – початок народних виступів у Будапешті. Сталося зіткнення демонстрантів з силами держбезпеки, з'явилися жертви. Радянське керівництво прийняло рішення про втручання. 24 жовтня радянські танки взяли під контроль найважливіші об'єкти столиці, але тільки спровокували нові протести. І. Надь був терміново введений до складу вищих партійних органів і призначений главою уряду, відновлення на посаді прем'єра.

1956 р., жовтень – листопад – США стримано відреагували на події в Угорщині, обмежуючись політико-дипломатичним засудженням дій СРСР.

Політика «доброго партнерства» стосовно країн Латинської Америки.

1950 р. – в Гватемалі до влади прийшов Х. Арбенс, який обіцяв провести в країні аграрну реформу.

1953 р. – в ході реформ було вилучено 2/3 земель, які належали американській компанії «Юнайтед фрут».

1954 р. – в Гватемалі відбулись серйозні соціальні зміни, які носили революційний та антиамериканський характер. В країну була здійснена збройна інтервенція з території Гондурасу.

1954-1955 рр. - встановлення проамериканських режимів у більшості латиноамериканських країн.

1959 р. – в результаті державного перевороту до влади прийшов Ф. Кастро.

1960 р. – Ф. Кастро уклав торговий договір з СРСР.

1960 р., березень – уряд Д. Ейзенхауера затвердив рекомендацію ЦРУ використовувати проти революційної Куби загони «контрас».

Питання для самоконтролю

1. Причини загострення «холодної війни» на початку 1950-х років.
2. Втручання США у війну в Кореї.

3. Уроки та наслідки корейської війни для зовнішньої політики США.
4. Доктрини «визволення» та «масованої відплати».
5. Американська дипломатія в період «суецької кризи» та подій в Угорщині.
6. Політика «доброго партнерства» стосовно країн Латинської Америки.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Зовнішня політика США в 60-70 рр. XX ст.

Тема 4. Зовнішня політика та дипломатія адміністрації Дж. Кеннеді.

Американо-радянські відносини. Європейська політика США. «Великий проєкт». Політика США в Індокитаї. «Союз заради прогресу». Політика США щодо країн Латинської Америки. Карибська криза: причини, уроки й наслідки.

Самостійна робота. Теми рефератів.

1. Кубинська криза: вплив на американо-радянські відносини.
2. Доктрина «гнучкого реагування»: основні ідеї.
3. Доктрина «наведення мостів»: основні ідеї та практичне втілення

Основні події

Американо-радянські відносини.

1958 р., листопад - Берлінська криза, викликана ультиматумом **М. Хрущова**: вимога заключити мирні угоди з обома німецькими державами, інакше радянський уряд підпише відповідний договір з НДР, й таким чином перекладе відповідальність на її уряд за забезпечення особливого статусу Берліна. На Заході радянська нота була розцінена як загроза відновити блокаду міста. З огляду на тверду західну та західноберлінську позиції Москва йде на поступки.

1959 р., травень - серпень - 9-та Женевська конференція міністрів закордонних справ, за участі радників з ФРН і НДР. Поетапний західний мирний план (міністр закордонних справ Гертер): 1) об'єднання Берліну - шляхом вільних виборів; 2) Всенімецький виборчий комітет (25 представників від ФРН, 10 від НДР), референдум щодо виборчого закону; 3) вибори до Національних зборів (конституція), утворення уряду; 4) мирне врегулювання. Міністр закордонних справ А.Громико посилається на радянський мирний проєкт.

1959 р., вересень - державний візит М. Хрущова до США: домовленість про нові переговори в Кемп-Девіді. Глави західних урядів: Д. Ейзенхауер, Ш. де Голль, Г. Макмілан, К. Аденауер запросили М. Хрущова на конференцію у Парижі.

1960 р. – М. Хрущов торпедував Паризьку конференцію глав держав (справа У-2), однак робить помірковані заяви щодо берлінського питання.

В 1960-х рр. – пом'якшення конфронтації виражалось в активізації діалогу між СРСР і США, зближенні їх позицій з проблем контролю над озброєннями і міжнародної ситуації в Європі на тлі високого рівня конфліктності в регіональних підсистемах. Встановлена лінія «гарячого зв'язку» між лідерами СРСР та США. Активізувався переговорний процес щодо контролю над озброєннями. Переговори йшли за трьома напрямками: обмеження випробувань ядерної зброї, регулювання питань використання космічного простору у військових цілях, введення заборон на вільну передачу ядерних матеріалів і технологій, їх використання державами, що не володіють ядерною зброєю. США і Радянський Союз продовжили модернізацію військово-політичних доктрин, щоб підвищити поріг можливого радянсько-американського ядерного конфлікту, скоротити ризик ненавмисного зіткнення і переростання звичайного регіонального конфлікту за участю великих держав в ядерну війну.

До середини 1960-х рр. - виявилось, що ядерний потенціал СРСР і США настільки великий, що знищити його за допомогою першого удару неможливо - сторона, що зазнала першого удару, все одно збереже частину свого потенціалу, якого виявиться достатньо, щоб ударом «відплати» завдати неприйнятний збиток країні, яка напала першою. Знищення було гарантовано обом сторонам. Така логіка підштовхувала сторони до стриманості і відмови від наступальної стратегії.

1961 р., 25 травня - у спеціальному посланні конгресу Дж. Кеннеді оголосив «Великим полем битви за захист і поширення свободи в наші дні на Азію, Латинську Америку, Африку і Близький та Середній Схід, землі народів, що

підіймаються». У цьому посланні була викладена також програма заходів на випадок атомного нападу на США, що містила заклик до американців будувати сховища, здатні захистити їх від радіоактивного випромінювання.

1961 р., червень – зустріч Дж. Кеннеді й М. Хрущов у Відні; обговорювались питання роззброєння, ситуація в Лаосі та статус Берліна. У дискусії з президентом США Дж. Кеннеді М. Хрущов повторив радянські вимоги щодо Західного Берліну, але американський президент не погодився. Віденська зустріч закінчилась безрезультатно. Віце-президент Л. Джонсон повторив у Західному Берліні, проголошені Дж. Кеннеді, три основні принципи: військовий захист, вільний доступ, воля і життєспроможність західних берлінців.

1961 р., 25 липня - президент США виступив по радіо і телебаченню, заявивши, що підписання СРСР мирного договору з НДР загрожує виникненню нової війни; заява була розцінена радянським керівництвом як ультиматум. М. Хрущов заявив 7 серпня 1961 р., що СРСР виклик президента США приймає і мирний договір все-таки підпише.

1961 р. – схвалення концепції **гнучкого реагування**: гнучкий вибірковий підхід до застосування сили в гіпотетичному конфлікті з СРСР на основі стратегії контрольованої ескалації, яка допускала можливість управління конфліктом, його утримання на доядерному рівні.

1961 р., 13 серпня - **зведення Берлінського муру** «для відвернення військового нападу». Закриття східного сектору для західних берлінців, насильницьке виселення з прикордонної зони, наказ про відкриття вогню. З цього моменту - постійні інциденти біля муру. Свободу Західного Берліну гарантує США.

1961 р., восени – на сесії ГА ООН була схвалена резолюція, яка закликала припинити випробування атомної зброї з 1 січня 1963 р.

1962 р. - скасування радянської комендатури в Східному Берліні.

1962 р. – «доктрина Соколовського» (доктрина превентивного ядерного удару).

1963 р., 10 червня – виступ Дж. Кеннеді в Американському університеті: «війна не має жодного сенсу, коли великі держави мають у своєму розпорядженні великі й порівняно невразливі ядерні сили»; стверджував, що між США та СРСР розбіжності можуть поступово пом'якшуватися, а головне – між наддержавами існують не лише непримиренні розбіжності, а й спільні інтереси; закликав розвивати двосторонні відносини в руслі мирного співіснування, не нав'язуючи нікому свою систему цінностей.

1963 р., 5 серпня - в Москві підписано Договір про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, космічному просторі й під водою. 10 жовтня він вступив в силу після його ратифікації трьома учасниками - СРСР, США і Великобританією. Договір був безстроковим і носив відкритий характер: до нього могли приєднатися інші держави.

1963 р., 22 листопада – вбивство президента США Дж. Кеннеді.

Політика США в Індокитаї.

1954 р. – В'єтнамська народна армія завдала серйозної поразки французькій армії в повіті Дьєнбьєнфу. Д. Ейзенхауер відмовився направляти американських солдат на допомогу французам. Перемовини в Женеві; В'єтнам розділено на Північний та Південний по 17-й паралелі.

1959 – 1975 рр. – В'єтнамська війна: між комуністичним Північним В'єтнамом (за підтримки СРСР та КНР) та Південним В'єтнамом (за підтримки США, Австралії, Нової Зеландії, Південної Кореї).

1959 р. – у Південному В'єтнамі проти режим Нго Дін Дьєма боротьбу почали місцеві комуністи (Фронт національного визволення), їх підтримали помірковані шари - буддистські організації та громадські групи, серед яких мав вплив буддизм.

1961 р., осінь – Дж. Кеннеді направив в Південний В'єтнам нову місію для оцінки ефективності військових зусиль південнов'єтнамського уряду. У своєму звіті ген. Тейлор (голова місії) запропонував інтенсифікувати

допомогу південнов'єтнамській армії та перейти до «обмеженого партнерства на всіх рівнях боротьби з В'єтконгом».

1961 р., кінець року – перший загін американських спецназівців був направлений до Сайгону.

1963 р., травень-серпень - по Південному В'єтнаму пройшли протести буддистів проти їх переслідувань католицькими колами; почалися репресії, в ході яких близько півтори тисячі ченців було заарештовано.

Політика США щодо країн Латинської Америки.

1961 р., 16 квітня – Дж. Кеннеді дав дозвіл на початок «операції Сапата»; висадка 1500 спеціально навчених і озброєних кубинських іммігрантів-контрреволюціонерів на Плайя Хірон в затоці Кочинос завершилася провалом: вони були розгромлені кубинською армією, а значна їх частина була захоплена в полон. Вашингтон не наважився санкціонувати підтримку вторгнення силами американської авіації і військово-морського флоту.

1961 р., серпень - був створений Союз заради прогресу (Alliance for Progress) для сприяння економічному розвитку країн Латинської Америки. Протягом 1961-1968 рр. на імplementацію планів, розроблених організаторами Союзу заради прогресу, американська влада виділила 4,5 млрд. долл.

1961 р., вересень – за ініціативою Дж. Кеннеді, згідно з рішенням конгресу був створений Корпус миру (Peace Corps) для надання допомоги населенню країн, що розвиваються в отриманні елементарних технічних знань і трудових навичок. Латинська Америка стала основним об'єктом діяльності цієї організації. На початку 1960-х рр. в Гватемалі, Еквадорі, Гондурасі і Домініканській Республіці відбулися державні перевороти, до влади прийшли військові хунти і диктатори, які лише ускладнили економічні проблеми.

Карибська криза: причини, уроки й наслідки.

1962 р., вересень – на Кубу були доставлені перші ядерні ракети (радянська операція «Анадир»).

1962 р., 14 жовтня – початок Карибської кризи, яка поставила світ на поріг ядерної війни. Причини: антикубинська політика Білого Дому, який намагався утримати Кубу в сфері впливу; прагнення США не допустити розповсюдження комунізму; спроба СРСР розмістити ракети на Кубі; взаємна недовіра США та СРСР.

1962 р., 23 жовтня – почалась американська військова блокада Куби; п'ять радянських кораблів підійшли впритул до зони блокади Куби

1962 р., 27 жовтня – Ф.Кастро повідомляє М.Хрущову, що американці почнуть бойові дії на Кубі протягом 1-3 днів. Кеннеді був готовий зняти блокаду і гарантувати Кубі незалежність в обмін на вивезення ракет з Куби.

1962 р., 28 жовтня - лист Дж.Кеннеді отримав М.Хрущов. Після недовгих роздумів він пише відповідне повідомлення, в якому йде на примирення і вирішення ситуації. **Наслідки:** СРСР вивів свої ракети з Куби, а США - з Туреччини, потепління у відносинах між СРСР і США.

Питання для самоконтролю

1. Зовнішня політика США на початку діяльності адміністрації Кеннеді. «Союз заради прогресу».
2. Політика США щодо Куби на початку 1960-х років. Вторгнення до затоки Кочінос.
3. Європейська політика США при адміністрації Дж.Кеннеді. «Великий проект» створення «атлантичного співтовариства».
4. Карибська криза: причини, уроки, наслідки.
5. Доктрини «гнучкого реагування» та «наведення мостів».
6. Еволюція зовнішньополітичної стратегії США на останньому етапі діяльності адміністрації Дж.Кеннеді.

Тема 5. Війна у В'єтнамі і зовнішня політика адміністрації Л. Джонсона.

«Доктрина Т. Манна». Війна у В'єтнамі. Втручання США та їх союзників у конфлікт. Радянсько-американські відносини. «Шестиденна війна» і позиція американської дипломатії.

Самостійна робота. Теми рефератів.

1. В'єтнамська війна. Роль США.
2. «Доктрина Т. Манна»: основні ідеї.
3. «Тонкінська резолюція» та пряма інтервенція США в Індокитаї.

Основні події

«Доктрина Т. Манна»

Керівництво США, продовжуючи програму «Союз заради прогресу» спробувало скорегувати стратегію відносин з латиноамериканськими країнами.

1963 р. – заступник держ. секретаря Т. Манн сформулював новації в латиноамериканській політиці: для США критерієм для підтримки та визнання уряду буде служити його негативне ставлення до комунізму й прихильність американським цінностям, форма державного устрою – внутрішня справа держав.

Війна у В'єтнамі. Втручання США та їх союзників у конфлікт.

1963 р., 1 листопада - був здійснений переворот, в ході якого Нго Дін Дьєм був убитий.

1964 р., січень - у країні стався наступний переворот, але і новий уряд не забезпечив порядку.

ДРВ (Північний В'єтнам) теж була налаштована розширити допомогу ФНВ. У питаннях революційної війни союзником Хо Ши Міна міг бути Китай.

1964 р., 2 серпня – в Тонкінській затоці два американські есмінця були обстріляні воєнно-морськими силами Північного В'єтнаму.

1964 р., 7 серпня – Сенат США 88 голосами «За» при 2 сенаторах «Проти» схвалили «тонкінську резолюцію»: президент США отримав дозвіл використовувати збройні сили США для надання допомоги Південному В'єтнаму.

1964 р., 14 грудня - США розпочали операцію Barrel Roll. Мета: перешкоджання в отриманні допомоги В'єтконгом від ДРВ по «стежці Хо Ші Міна».

1965 р., лютий – почались бомбардування ДРВ.

1965 р., березень – в Південний В'єтнам направлено перші загони збройних сил США, до кінця року чисельність досягла 150 тис.

1965 р., квітень – перший антивоєнний похід молоді на Вашингтон.

1968 р., січень – сили В'єтконгу розпочали неочікуваний наступ, атакували майже всі центри південнов'єтнамських провінцій, ввійшли до Сайгону й протягом кількох днів утримували деякі райони міста.

1968 р., 31 березня – Л.Джонсон оголосив про відмову висувати свою кандидатуру на наступні президентські вибори; одночасно оголосив про припинення бомбардувань ДРВ. Це свідчило про необхідність перегляду зовнішньополітичного курсу країни в майбутньому.

1968 р., березень - США припинили бомбардування Північного В'єтнаму, 10 травня в Парижі почалися американо-в'єтнамські переговори.

1968 р. – антивоєнний рух охопив великі університетські центри в США.

Радянсько-американські відносини.

Ініційовані ще при президенті Дж. Кеннеді кроки по нормалізації відносин з СРСР не отримали розвитку в зв'язку з діями США у В'єтнамі.

1967 р., червень - зустріч Л. Джонсона з радянським прим'єр-міністром А. Н. Косигінін в Гласборо (США); обговорювалися питання, пов'язані з досягненням домовленостей щодо зниження темпів гонки озброєнь і з

поставками зброї на Близький Схід, розглядалась можливість мирних переговорів з Ханоем (А.Н. Косигін передав Л. Джонсону послання північно-в'єтнамського уряду, в якому вони погоджувалися вступити в мирні переговори з США за умови припинення американських бомбардувань території країни); був досягнутий певний прогрес у вирішенні питання, що стосувалося угод про нерозповсюдження ядерної зброї і обмеження стратегічних ядерних озброєнь (відповідна угода була підписана представниками більш ніж 50 держав 1 липня 1968 р. у Вашингтоні).

1967 р., січень – представники США, СРСР, Великобританії підписали безстрокову угоду «Про принципи діяльності країн по дослідженню і використанню космічного простору».

1968 р., 1 червня – укладено Договір про нерозповсюдження ядерної зброї. Передбачав заборону передачі неядерним країнам відповідної зброї, його компонентів або технологій виготовлення; неядерні країни відмовились від спроб придбання або виготовлення ядерної зброї. Три ядерні країни (СРСР, США, Великобританія) надавали гарантії тим неядерним державам, що приєдналися до ДНЯЗ. Не приєдналися до Договору дві ядерні держави – Франція та КНР та «порогові» - Індія, Пакистан, Бразилія, ПАР, Ізраїль.

1969 р., листопад – розпочалися в Гельсінкі американо-радянські перемовини щодо обмеження стратегічних наступальних озброєнь.

«Шестиденна війна» і позиція американської дипломатії.

Середина 1960-х рр. – різко загострилась ситуація на Близькому Сході. Ізраїль – стратегічний союзник США, Сирія та Єгипет – мали міцні зв'язки з СРСР, в тому числі й воєнно-політичні.

1967 р., 5 червня - Ізраїль почав превентивну війну проти коаліції арабських країн: Єгипту, Сирії та Йорданії.

1967 р., 7 червня - Г. А. Насер оголошує про розрив дипломатичних відносин з США і Британією, звинувативши їх в агресії проти Єгипту. Тільки через добу він переконався у своїй помилці. **9 червня** Г. А. Насер заявив про

свою відставку, але після масових демонстрацій в Каїрі, в його підтримку, **10 червня** погодився залишитися на своєму посту.

Війна завершилася катастрофічною поразкою арабських держав. Ізраїль захопив в Єгипту весь Синайський півострів і сектор Гази, у Йорданії - Східний Єрусалим і територію Західного берега, у Сирії - Голанські висоти, що давало можливість ізраїльській авіації обстрілювати Дамаск в будь-який час. Єгипетська і йорданська армії були повністю розгромлені. Тель-Авів категорично відкидав вимоги ООН щодо припинення вогню, так як був впевнений у підтримці США.

1967 р., серпень - в Хартумі відбулася сесія ради ЛАД на вищому рівні для обговорення ситуації, що склалася. Г. А. Насер і король Йорданії Хусейн заявили про необхідність миру з Ізраїлем. Їм заперечив король Саудівської Аравії Фейсал, який став наполягати на продовженні війни, підкреслюючи, що його країна і інші багаті нафтовидобувні держави Аравійського півострова готові взяти на себе фінансування військових потреб.

1967 р., 22 листопада – прийнято резолюцію РБ ООН № 242, яка передбачала вивід ізраїльських військ з окупованих територій. Ізраїль проігнорував думку міжнародної спільноти. США і СРСР підтримували своїх союзників на Близькому Сході.

Питання для самоконтролю

1. Ідейно-політична та дипломатична підготовка інтервенції в Індокитаї. «Тонкінська резолюція».
2. Дипломатія США в роки в'єтнамської війни.
3. «Шестиденна війна» і позиція американської дипломатії.
4. Латиноамериканська політика США.

Тема 6. Зовнішня політика Р. Ніксона - Г. Кіссінджера. Розрядка міжнародної напруги зі США.

«Атлантична солідарність». Близький Схід у зовнішній політиці адміністрації Р. Ніксона. «Човникова дипломатія» Г. Кіссінджера. Нормалізація відносин з Китаєм. Розрядка у радянсько-американських відносинах. Участь США у Загальноєвропейському процесі. Дипломатія США в період підготовки НБСЄ. Останній етап війни у В'єтнамі. Паризькі угоди. Відносини з країнами Латинської Америки. Арабо-ізраїльська війна 1973 р. і позиція США. «Уотергейт» і відставка Р. Ніксона. Особливості зовнішньої політики адміністрації Дж. Форда. Гальмування розрядки.

Самостійна робота. Теми рефератів.

1. «Доктрина Ніксона»: основні ідеї та значення для зовнішньої політики США.
2. Розрядка в міжнародних відносинах у 1970-ті роки: роль США.
3. Нормалізація відносин з Китаєм.

Основні події

«Атлантична солідарність»

Франція, за президентства Ш. де Голля, орієнтувалась, в першу чергу, на державні інтереси, а не на євроатлантичну солідарність. Незважаючи на те, що між Францією і СРСР були певні протиріччя, на думку Ш. де Голля, у двох країн не було несумісних позицій з ключових проблем міжнародних відносин: обидві країни були зацікавлені в укріпленні відносин на Європейському континенті, за для цього Ш. де Голль був готовий розпочати діалог з СРСР. Президент Франції наголошував, що європейцям необхідно звільнитися від «тягаря НАТО з її американським пануванням», а замість цього опиратися на традиційний «концерт європейських держав-лідерів».

1966 р. - Франція заявила про вихід із військової структури НАТО; відбувся візит Ш. де Голля до Москви.

1970 р. – Р.Ніксон озвучив нову програму дій США в Європейському регіоні, концепція «зрілого партнерства»; ставка робилась на НАТО як головний інструмент підтримання стабільності в Європі.

Близький Схід у зовнішній політиці адміністрації Р. Ніксона.

«Човникова дипломатія» Г. Кіссінджера.

Г. Кіссінджер ввів в практику міжнародних відносин так звану «човникову дипломатію»: державний секретар постійно, по черзі в індивідуальному порядку контактував з основними учасниками близькосхідного конфлікту, прагнучи виявити й розширити точки співпадіння в позиціях сторін й поетапно відсікати ті сюжети, які розділяли переговорників. Кіссінджер зумів схилити арабську сторону до двосторонніх перемовин з Ізраїлем про роз'єднання військ.

1971 р. – візит у Вашингтон прем'єр-міністра Ізраїлю Г.Мейер. Сторони узгодили зміни стратегії переговорного процесу: замість курсу на пошук шляхів всеохоплюючого урегулювання за посередництва постійних членів РБ ООН планувалось укладання сепаратної угоди Ізраїлю та Єгипту. Ізраїль погрожував розпочати бомбардування Асуанської греблі, що мало б катастрофічні наслідки для Єгипту. Г.А. Насер звернувся до СРСР з проханням поставити сучасні ППО для захисту Асуану.

1974 р., січень – підписано першу єгипетсько-ізраїльську угоду про роз'єднання військ.

1974 р., лютий – були відновлені дипломатичні відносини між Єгиптом і США.

Нормалізація відносин з Китаєм.

В керівництві США поступово дійшли висновку, що було б доцільним почати нормалізацію відносин з КНР, але між країнами залишились глибокі протиріччя, перш за все проблема Тайваню.

1969 р., серпень - державний секретар США У. Роджерс заявив, що Сполучені Штати хотіли б розморозити відносини з КНР. США ослабили обмеження на торгівлю й туристичні поїздки з КНР, оголосили про припинення патрулювання Тайванської протоки.

1970 р., січень – розпочались перемовини США і КНР про нормалізацію відносин.

1972 р., лютий – візит Р. Ніксона до КНР; за результатами зустрічей з китайськими керівниками, Мао Цзедунем і Чжоу Еньлаєм, були узгоджені можливості розширення американо-китайської торгівлі й встановлення відносин між країнами без офіційного визнання КНР, в обох столицях були утворенні Бюро по зв'язкам. Така нормалізація американо-китайських відносин викликала занепокоєння у СРСР, адміністрація Р. Ніксона намагалась використати радянсько-китайські протиріччя у своїх інтересах.

Розрядка у радянсько-американських відносинах.

1968 р. – підписання Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

1969 р., 17 листопада – розпочались переговори між СРСР та США щодо обмеження стратегічних озброєнь.

1970 р. - набирає чинності Угода про нерозповсюдження ядерної зброї, підписана 98 державами (не підписана Францією, Китаєм, Ізраїлем, Індією, Пакистаном та ін.).

1971 р. - підписання Угоди про морське дно США, СРСР і Великою Британією.

1972 р. - конвенція ООН про заборону бактеріологічної зброї; підписують 73 країни (не підписують Франція і Китай).

1972 р., травень - візит Р. Ніксона до Москви. Підписано Договір про обмеження систем протиракетної оборони – кожна сторона могла створити

по два комплекси «протиракет», сторони зобов'язувались не створювати загальнонаціональних ПРО; Тимчасову угоду про обмеження стратегічних наступальних озброєнь (ОСО-1) - СРСР отримав право мати 1600 одиниць МБР як наземного, так і морського базування, а США - 1054. СРСР отримав право на більше число ракет, ніж США (радянські ракети в той період мали всього одну боеголовку, а американські - вже мали поділені головні частини, тобто одна ракета несла кілька боеголовок, кожна з яких була здатна до індивідуального наведення на ціль); договір про «Основи взаємовідносин між СРСР і США»: 12 принципів, якими мали намір керуватися обидві держави в своїх взаєминах - принципи мирного співіснування, а наявні між двома країнами відмінності в ідеології і соціальних системах не розглядалися як перешкоди для розвитку нормальних відносин на принципах рівності, невтручання у внутрішні справи, суверенітету і взаємної вигоди, уникнення конфронтації, прагнення до запобігання ядерної війни.

1972 р., листопад - 1973 р., березень - початок переговорів з питань ОСО-2 у Женеві.

1973 р., червень - візит Брежнєва до США: Америко-радянська угода про відвернення ядерної війни: термінові радянсько-американські консультації слід проводити як у випадку загрози ядерного зіткнення між СРСР і США, так і в ситуації, коли одна з цих двох держав виявлялася перед небезпекою ядерного конфлікту з третьою країною; були узгоджені «Основні принципи переговорів про подальше обмеження стратегічних наступальних озброєнь».

1973 р., березень-червень - початок консультаційних переговорів (НАТО - Варшавський пакт) про скорочення озброєнь і військ у Центральній Європі.

1974 р., червень - другий візит президента Р. Ніксона в Москву; радянсько-американським протоколом число районів, дозволених для розміщення систем ПРО, було скорочено з чотирьох до двох - по одному для кожної сторони. Радянський Союз розмістив свою систему ПРО в районі Москви, а США - в Гранд-Форкс, районі основної бази пускових установок МБР; підписано Довгострокову угоду про сприяння економічному, промислового

й технічному співробітництву між СРСР та США, Договір про обмеження підземних випробувань ядерної зброї.

1974 р. - Женевська конференція з роззброєння: приєднання ФРН і НДР.

1976 р. - Женевська конференція з роззброєння: ніяких конкретних результатів не було досягнуто. ОСО-1: проблема крилатих ракет.

1977 р. - пролонгація ОСО-1.

1978 р. - конвенція ООН забороняє військове застосування технологій, які змінюють довкілля.

1979 р. - підписання угоди ОСО-2; у зв'язку з Афганською кризою не ратифікована.

Участь США у Загальноєвропейському процесі. Дипломатія США в період підготовки НБСЕ.

1969 р., 17 березня - на засіданні політичного консультативного комітету країн-учасниць Варшавського договору в Будапешті соціалістичні країни висунули пропозицію про проведення Загальноєвропейської наради з безпеки та співробітництва в Європі.

1969 р., квітень - Нарада стала предметом обговорення на сесії ради НАТО у Вашингтоні. Західні країни не відкинули її, але і не висловилися на її підтримку.

1969 р., 5 травня - за погодженням з СРСР уряд Фінляндії направив ноти керівникам 32 європейських держав з пропозицією «добрих послуг» в налагодженні механізму багатосторонніх консультацій з питань організації Загальноєвропейської наради.

22 листопада 1972 р. - з ініціативи Фінляндії, представники 32 європейських держав, США та Канади почали багатосторонні консультації в Гельсінкі з підготовки Загальноєвропейської наради.

До липня 1973 р. - було погоджено текст Заключних рекомендацій, що дістав назву «Синьої книги». Книга містила процедурні питання та порядок проведення наради з питань безпеки та співробітництва. Погоджений

порядок денний: питання безпеки у Європі, питання співробітництва в галузі економіки, проблеми співробітництва в гуманітарній та інших сферах, розвиток загальноєвропейського процесу після наради.

1973 р., 3 липня (I етап) – почалась Нарада з безпеки та співробітництва в Європі. На першому етапі визначились позиції Сходу та Заходу: соціалістичні країни - налагодження економічних, торговельних, наукових зв'язків, можливості отримання нових технологій, обмін інформацією тощо; західні країни – проблеми співробітництва в гуманітарній сфері, захист прав людини.

1973 р., 18 вересня (II етап) – поглиблення суперечностей із зовнішньополітичних та ідеологічних питань між Сходом і Заходом. СРСР та його союзники домагались визнання непорушності кордонів у Європі. Прийнято принцип непорушності кордонів у Європі: можливість зміни кордонів «відповідно до міжнародного права, мирним шляхом і за домовленістю», тобто відповідала принципіві суверенної рівності держав, поваги прав, властивих суверенітету.

1975 р., 21 липня – розпочався заключний етап.

1975 р., 1 серпня - 35 країн-учасниць Наради з безпеки та співробітництва в Європі підписали в Гельсінкі Заключний акт. Визначались принципи відносин між державами: повага суверенітету й незалежності, територіальної цілісності та непорушності кордонів, відмова від застосування сили чи загрози її застосування, невтручання у внутрішні справи, повага до прав людини та основних свобод, включаючи свободу думки, совісті, релігії та переконань, рівноправність і право народів розпоряджатися своєю долею, співробітництво між державами, добросовісне виконання взятих на себе зобов'язань з міжнародного права.

Останній етап війни у В'єтнамі. Паризькі угоди.

3 травня 1969 р. - в Парижі стали інтенсивно проводитися консультації США і ДРВ щодо виведення американських військ.

1969 р., 25 червня - президент Р. Ніксон, виступаючи перед військовослужбовцями американської військової бази на острові Гуам, оголосив нову доктрину США в Азії, в основу якої було покладено принцип «в'єтнамізації» війни, малося на увазі перенесення основного тягаря ведення бойових дій з американських експедиційних військ на частини армії уряду Південного В'єтнаму (Гуамська доктрина / доктрина Ніксона).

1969 р., червень – Р.Ніксон оголосив про виведення з Південного В'єтнаму 25 тис. військових, а на протязі наступних шести місяців – ще 60 тис.; Сенат США прийняв резолюцію, в якій закликав президента не направляти американських військових в інші країни без згоди конгресу.

1970 р., травень – під час антивоєнної акції протесту в штаті Огайо від куль національних гвардійців загинуло чотири студенти, що викликало інтенсифікацію антивоєнних протестів.

1970 р., 24 червня - на адміністрацію Р. Ніксона тиснув конгрес, який скасував «тонкінську резолюцію» і рекомендував президенту відкликати з В'єтнаму всіх американських військовослужбовців до кінця **1974 р.**

1972 р., серпень – повне виведення американських солдат з території В'єтнаму.

1973 р., 27 січня – Паризька мирна угода: американські війська покидають територію В'єтнаму, північно-в'єтнамські війська отримали дозвіл залишитись на території Південного В'єтнаму.

1973 р. кінець - в Південному В'єтнамі, після безуспішних переговорів про врегулювання, відновились військові дії між сайгонським урядом і комуністами.

1973 р., листопад – прийнята резолюція «Про військові повноваження президента», яка накладала певні обмеження на використання збройних сил США за кордоном й ставила дане питання під контроль Конгресу.

1974 р., березень – В'єтнам покинули останні американські військові.

1974 р., травень – сенат США відмовився продовжити фінансування військових авіанальотів США на Камбоджу та Лаос.

1975 р., квітень – конгрес не дозволив Дж.Форду використовувати збройні сили США на території Індокитаю й відхилив його прохання про надання додаткових коштів для допомоги «силам, що протистоять комунізму».

Відносини з країнами Латинської Америки

1969 р. – концепція «нового партнерства» США та країн Латинської Америки, яка передбачала співробітництво з проамериканськими державами регіону.

В кінці 1960-х рр. - до влади в Панамі прийшли військові на чолі з генералом О.Торріхосом, який вважав своєю головною метою встановлення державного суверенітету Панами над зоною каналу.

1973 р. – уряд США змушений був розпочати переговори з О. Торріхосом щодо майбутньої приналежності каналу.

1977 р. – підписання Угод з Панамою, відповідно до яких Панамський канал, який контролюють США, мав перейти під контроль Панами до 31 грудня **1999 р.**

Арабо-ізраїльська війна 1973 р. і позиція США.

Єгипет очолив групу країн, які бажали реваншу над Ізраїлем.

1973 р., листопад - Єгипет і Сирія розпочали бойові дії щодо Ізраїля, але ізраїльтянам вдалося здобути військову перемогу. Вони знову отримали можливість захопити найважливіші міста Єгипту і Сирії. США і СРСР вплинули на своїх союзників в регіоні для припинення вогню. Арабські країни-експортери нафти добились від ОПЕК рішення щодо стрімкого підвищення цін на нафту й введення ембарго на поставки сирої нафти в країни, які підтримали Ізраїль.

До кінця 1973 р. - воюючі сторони були роз'єднані миротворчим контингентом.

1974 р. – була підписана перша єгипетсько-ізраїльська угода про роз'єднання військ й були відновлені дипломатичні відносини між Єгиптом та США.

«Уотергейт» і відставка Р. Ніксона.

З урахуванням складності майбутньої передвиборчої боротьби і необхідності отримання інформації про плани політичних супротивників, за особистою вказівкою Р. Ніксона, була проведена секретна операція по установці прослуховуючого обладнання в штаб-квартирі Демократичної партії, в столичному адміністративно-готельному комплексі «Уотергейт». Остання спроба установки «жучків», розпочата в дні перебування Р. Ніксона в Москві, була випадково зірвана нічним сторожем комплексу, в результаті чого учасники операції були затримані на місці злочину. Відбулися в липні-серпні 1972 р з'їзди Демократичної і Республіканської партій, які висунули своїми кандидатами в президенти відповідно Джорджа Макговерна і Річарда Ніксона. Листопадові вибори завершилися переконливою перемогою Р. Ніксона - за нього проголосувало 46, 7 млн американців, за його суперника лише 28,9 млн., але республіканці не змогли забезпечити собі більшість в жодній з палат конгресу.

1973 р., січень – розпочався судовий процес проти семи учасників таємної операції у комплексі «Уотергейт».

1973 р., квітень – Р.Ніксон взяв на себе відповідальність за установку підслуховуючої апаратури у комплексі «Уотергейт», але спростував обвинувачення в особистій причетності. Престиж президента катастрофічно падав.

1973 р., жовтень – Конгрес США проігнорував вето Р.Ніксона й прийняв Закон про військові повноваження, який обмежував право президента направляти американських військових на територію іноземних держав для ведення там військових дій.

1974 р., березень – сімох з найбільш близьких співробітників апарату Білого дому було звинувачено в протизаконній діяльності й засуджено до різних термінів ув'язнення. Слідство виявило й причетність Р.Ніксона до протиправної діяльності й передало матеріали до конгресу.

1974 р., квітень – Р.Ніксон був змушений передати Палаті представників більше 1300 сторінок матеріалів складених на основі магнітофонних записів в його кабінеті.

1974 р., 9 серпня – Р.Ніксон був змушений піти у відставку; президентом став Дж.Форд.

Особливості зовнішньої політики адміністрації Дж. Форда. Гальмування розрядки.

Висувається лозунг «обмеженої розрядки», яка торкалася б лише сфери «воєнної» розрядки, так як і США, і СРСР потребували паузи в гонці озброєнь.

1974 р., листопад – відбулась робоча зустріч Дж. Форда та Л.І. Брежнєва. Була досягнута домовленість щодо укладення нової довгострокової угоди про обмеження стратегічних наступальних озброєнь замість тимчасової угоди від **26 травня 1972 р.** Конгрес США не підтримав угоду про торгівлю від 1972 р., було введено поправку Джексона-Веніка, що накладала обмеження на торгівлю США з країнами, які забороняють або обмежують виїзд своїх громадян за кордон.

1976 р., листопад – створення впливової організації «Комітет з існуючої безпеки».

Питання для самоконтролю

1. Радикальна перебудова відносин з СРСР. Розрядка міжнародної напруги.
2. Участь дипломатії США у Загальноєвропейському процесі. Гельсинська нарада. НБСЄ.
3. Останній етап війни у В'єтнамі. Паризькі угоди по В'єтнаму.
4. Арабо-Ізраїльська війна 1973 р. і позиція США.
5. Особливості зовнішньої політики адміністрації Дж. Форда. Гальмування розрядки.

Тема 7.Зовнішньополітична діяльність президента Дж. Картера.

Активізація військово-політичних зв'язків з НАТО. Кемп-девідські угоди. Криза у відносинах США з Іраном. Проблема американських заручників. Політика США в Африці та Латинській Америці. Переговори про статус Панамського каналу. Реакція США на події в Афганістані. Посилення напруги у відносинах з СРСР. «Доктрина Картера».

Самостійна робота. Теми рефератів.

1. Політика США в Африці та Латинській Америці.
2. «Доктрина Картера»: основні ідеї та значення.

Основні події

Активізація військово-політичних зв'язків з НАТО .

Значну увагу адміністрація Дж. Картера приділяла проблемі зміцнення та активізації партнерських відносин США з НАТО.

1978 р., травень – під тиском США було затверджено «довгострокову оборонну програму НАТО»; передбачалось збільшення поставок американської військової техніки в країни-члени НАТО.

Кемп-Девідські угоди.

1977 р. – А. Садат відвідав Ізраїль; в ході переговорів з ізраїльським прем'єр-міністром були обговорені основні параметри договору про мирне урегулювання конфлікту.

1978 р. – зустріч М. Бегіна і А. Садата в Кемп-Девіді, підписання двох договорів – «Рамки мирної угоди між Єгиптом та Ізраїлем», «Рамки мирного врегулювання на Близькому Сході». Дж. Картер також підписав дані Угоди.

Криза у відносинах США з Іраном. Проблема американських заручників.

З середини 1950-х рр. Іран вважався одним із основних регіональних союзників США.

1979 р., січень – внаслідок великого страйку, Шах Реза Пехлеві із дружиною залишив свій палац й утік до Єгипту.

1979 р., 1 лютого – аятола Хомейні прилетів до Ірану.

1979 р., 11 лютого - після кількадечних вуличних сутичок контроль над Тегераном захопили прихильники імама Хомейні. Влада, фактично, перейшла мулам.

1979 р., 1 квітня - була офіційно проголошена Ісламська Республіка Іран (ІРІ).

1979 р., 4 листопада - іранські студенти увірвалися на територію посольства США в Тегерані та, в якості заручників, захопили американських дипломатів. Учасники акції зажадали від Вашингтону видачі Ірану шаха, який перебував в США.

1980 р., 7 квітня - у відповідь на захоплення американських дипломатів, президент Дж. Картер розірвав дипломатичні відносини з Іраном.

1980 р., травень – країни Європейського співтовариства приєдналися до санкцій проти Ірану. Події в Тегерані породили другий «нафтовий шок», пов'язаний з побоюваннями щодо можливого припинення експорту іранської нафти.

Політика США в Африці та Латинській Америці. Переговори про статус Панамського каналу.

1977 р. – Г. Кісінджер, під час поїздки по країнам Африки, відкрито говорив про наміри Вашингтону налагодити відносини з національно-визвольними рухами на півдні Африканського континенту.

1978 р., квітень - Дж. Картера відвідав Нігерію та Гану. В ході візиту він заявив, що Нігерія має бути регіональним та міжнародним лідером. Це демонструвало бажання США перетворити державу на регіонального

партнера. В американо-нігерійських відносинах цей курс поступово втілювався в життя.

1977 р. – підписання договору про статус зони Панамського каналу: США зобов'язувались передати контроль над цією територією уряду Панами після 31 грудня 1999 р.

1979 р., жовтень - в Сальвадорі проамериканський уряд генерала Ромеро був скинутий.

1981-1990 рр. – громадянська війна в Нікарагуа. Диктатору протистояла сильна опозиція, ширилася громадянська війна, в результаті якої до влади прийшли ліві (сандіністи), підтримувані Кубою і СРСР. До 1983 р. в конфлікт були втягнуті прикордонні Сальвадор і Гондурас.

На початку 1980-х рр. країни Африки мали зовнішні борги у розмірі 750 млрд. долл. Ці країни вже не могли сподіватись на економічну підтримку з боку СРСР (економічні проблеми), тому США отримали можливість відновити або покращити свої позиції на континенті.

Реакція США на події в Афганістані.

1978 р., 27 квітня – в Афганістані армійські офіцери - члени і прихильники Народно-демократичної армії Афганістану (НДАА) - зробили новий державний переворот. М. Дауд і частина міністрів були вбиті. Влада в країні перейшла до НДАА. Афганістан був перейменований в Демократичну Республіку Афганістан (ДРА). Вищим органом влади стала Революційна рада на чолі з генеральним секретарем ЦК НДПА Нуром Мохаммедом Таракі. СРСР та ряд інших країн (всього близько 50) визнали новий режим. Відносини з Радянським Союзом базувались на принципах «братства і революційної солідарності» й були проголошені пріоритетом у зовнішній політиці ДРА.

США продемонстрували вкрай негативну реакцію на події в Афганістані. Американські політики розглядали цей крок СРСР як спробу розширити зону

свого впливу. США підтримували антирадянську опозицію, збройний опір радянській інтервенції, підтримували рух моджахедів.

Посилення напруги у відносинах з СРСР «Доктрина Картера».

1977 р. – СРСР розмістив в європейських районах країни нові ракети середнього радіусу дії, які отримали назву на Заході «СС-20». Цей крок мав виглядати як заміна застарілих ракет «СС-4», «СС-5». Західноєвропейські країни були більше ніж США стурбовані даним кроком.

1978 р., літо – адміністрація Дж. Картера почала обмежувати торгівельно-економічні зв'язки з СРСР: США заборонили поставки в СРСР нафтового та газозварювального обладнання, яке передбачалось для видобутку та транспортування енергоносіїв й найновішого комп'ютера «Юнівак».

1979 р., грудень – було прийнято так зване «подвійне рішення НАТО»: по-перше, з 1983 р. почати розміщення на території європейських країн НАТО американських ракет середнього радіусу дії «Першинг-2» крилатих ракет; по-друге, переговорним шляхом спробувати знайти взаємоприйнятне рішення з СРСР щодо питання стратегічної обстановки в Європі.

1979 р., 15-18 червня - у Відні після п'ятирічної перерви (з 1974 р.) відбувся радянсько-американський саміт, на який прибули Л. І. Брежнев і Дж. Картер. Підписано радянсько-американський Договір про обмеження стратегічних озброєнь. Кожна сторона могла мати не більше 2400 одиниць всіх трьох типів пускових установок (МБР, БРПЛ і важких бомбардувальників, здатних нести ракети класу «земля-повітря» з дальністю понад 600 км). Кожна сторона мала право самостійно встановити прийнятну для неї чисельність носіїв кожного типу в межах загальної встановленої суми. Сторони домовилися не збільшувати число боеголовок наявних у них на озброєнні типів ракет, що означало згоду США і СРСР припинити гонку озброєнь в області виробництва нових видів. Термін дії договору встановлювався до 31 грудня 1985 р.

1979 р., 18 червня – США та СРСР підписали протокол про заборону розгортання крилатих ракет наземного і морського базування з радіусом дії понад 600 км.

1980 р., січень – президент Дж. Картер оголосив введення санкцій проти СРСР, звернувся до Сенату щодо зняття з розгляду питання про ратифікацію договору ОСО-2. «Доктрина Картера»: агресивність Радянського Союзу, що зросла в останні роки й інтервенція радянських військ до Афганістану розглядалася як просування до нафтових родовищ Перської затоки та спроба встановити свій контроль над цим районом; Вашингтон, підкреслюючи виняткову значущість для економіки Заходу нафтових ресурсів регіону Перської затоки, проголошував його зоною своїх життєво важливих інтересів, які мав захищати спеціально створений підрозділ збройних сил – сили швидкого розгортання (реагування).

1980 р., літо – президент Дж. Картер санкціонував секретну директиву № 59: США знову вважали можливим перемогти в ядерній війні, тому їх озброєння мали бути на найвищому рівні, особливо ракетно-ядерна складова.

Питання для самоконтролю

1. Особливості зовнішньої політики адміністрації Дж. Форда. Гальмування розрядки.
2. Африканська політика Дж. Картера.
3. Політика адміністрації Дж. Картера на Близькому та Середньому Сході.
4. Америко-Іранські відносини.
5. Посилення напруги у відносинах з СРСР. «Доктрина Картера».

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Зовнішня політика США в 2 пол. 80-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст.

Тема 8. Зовнішня політика республіканських адміністрацій Р. Рейгана та Дж. Буша.

Зовнішньополітичні установки адміністрації Р. Рейгана. Перехід до конфронтаційно-силових методів у зовнішній політиці. «Холодна війна»-2. Збройні акції в Гренаді, Лівані та Лівії. Новий етап гонки озброєнь. СОІ. Зміни у зовнішньополітичному курсі США у другій половині 1980-х років. Радянсько-американські відносини. Зустрічі на вищому рівні. Угода з РСД - РМД. Договір про скорочення СНО. Роль американської дипломатії у загальноєвропейському процесі та об'єднанні Німеччини. США і «оксамитові революції» в Східній Європі. Політика США в регіональних конфліктах (арабо-ізраїльський конфлікт, Перська затока).

Самостійна робота. Теми рефератів.

1. «Друге видання «холодної війни».
2. Американсько-радянські переговори між Р. Рейганом і М. Горбачовим. Угода з РСД-РМД.
3. Роль американської дипломатії у об'єднанні Німеччини.
4. Політика США щодо країн Східної Європи у контексті «оксамитових революцій».

Основні події

Зовнішньополітичні установки адміністрації Р. Рейгана.

Р. Рейган був противником перемовин щодо скорочення стратегічних наступальних озброєнь. Закликав до перемоги в «холодній війні»: подолання стратегічного паритету, підриву радянського контролю над Східною Європою, витіснення СРСР з ключових регіонів «третього світу».

1983 р., січень – директива РНБ № 75: «стримування СРСР» й подальша протидія на міжнародній арені; сприяння «процесу змін в СРСР в напрямку

створення плюралістичної економічної та політичної систем»; залучення СРСР в перемовини «з метою досягнення угод, які б забезпечували захист і просування американських інтересів».

Перехід до конфронтаційно-силових методів у зовнішній політиці.

«Холодна війна-2».

1981 р., грудень – Білий дім посилив санкції відносно СРСР, після введення військового стану в Польщі.

1982 р. – американська адміністрація різко збільшила фінансування радіостанції «Вільна Європа» - головного каналу антирадянської пропаганди в країнах Східної Європи і СРСР.

1983 р., серпень – радянський винищувач над територією СРСР збив південнокорейський пасажирський лайнер (на борту було більше 60 американських громадян).

1983 р., листопад-грудень – Москва покинула Женевські перемовини щодо РСМД й стратегічних озброєнь.

1985 р. – директива РНБ № 166: домогтись виведення радянських військ із Афганістану.

Збройні акції в Гренаді, Лівані та Лівії.

1982 р. – Вашингтон висунув Карибську ініціативу, таким чином США прагнули не допустити подальшого розповсюдження ідей соціалістичної революції і впливу Куби в регіоні.

1982 р. – Ізраїль вторгся в Ліван, щоб ліквідувати там палестинські бази. Вашингтону вдалось домовитись про відвід ізраїльських та палестинських військ із Бейрута й перемир'я, яке підтримувалось міжнародним контингентом за участю американських морських піхотинців.

1982 р. – американські морські піхотинці прийняли участь в боях проти антиурядових сил в Лівані.

1983 р. квітень, жовтень – обстріли посольства США в Бейруті, загинуло 63 людини; теракт – загинуло більше двохсот морських піхотинців. Незабаром Вашингтон був змушений вивести свій контингент із Лівану.

1983 р. – війська США повалили лівий режим в Гренаді, пояснюючи це необхідністю захисту життя американців, що знаходились на острові.

1984 р. – «доктрина Уайнбергера-Пауелла» передбачала: 1. Допустимість використання військової сили тільки в крайньому випадку для захисту життєвоважливих інтересів США; 2. Наявність чітко визначених цілей та необхідних засобів їх досягнення; 3. Наявність міцної суспільної підтримки.

1986 р. – американський уряд заморозив лівійські активи в американських банках, санкціонував бомбардування лівійських міст Триполі і Бенгазі у відповідь на організовані Лівією терористичні акції проти американських військовослужбовців в Європі.

Новий етап гонки озброєнь. СОІ.

1983 р., березень – президент Р. Рейган оголосив програму «стратегічної оборонної ініціативи» (СОІ); передбачалось розгортання в космічному просторі системи протиракетної оборони, здатної знищити балістичні ракети противника в момент їх запуску чи польоту в напрямку території Сполучених Штатів. СОІ порушувала Договір по ПРО 1972 р., який був основою стратегічної стабільності.

1985 р., лютий – Р.Рейган проголосив доктрину «неоглобалізму»: надання моральної та матеріальної допомоги антикомуністичним рухам в країнах третього світу.

Зміни у зовнішньополітичному курсі США у другій половині 1980-х років.

Важливим напрямом зовнішньої політики США стало зміцнення західних союзів та посилення координації дій західних країн в рамках загальної

антирадянської стратегії. Особливе значення мало зміцнення воєнно-політичних зав'язків США з Японією.

1983 р. – уряд Японії зобов'язався розмістити на своїй території дві ескадрильї американських винищувачів-бомбардувальників F-16, спроможних нести ядерну зброю.

1986 р. – Японія погодилась прийняти участь у програмі СОІ й дозволила експорт японських військових технологій в США.

Радянсько-американські відносини. Зустрічі на вищому рівні. Угода з РСД - РМД. Договір про скорочення СНО.

1985 р., січень - СРСР і США змогли узгодити питання про предмет і цілі переговорів по космічним і ядерним озброєнням.

1985 р., березень – початок переговорів у Женеві. Підписано Угоду про обмін та контакти в області науки, освіти та культури; Спільну заяву про необхідність досягнення прогресу на перемовинах по ядерним і космічним озброєнням.

1985 р., листопад – зустріч М.С. Горбачова з Р.Рейганом в Женеві, лідери погодились, що ядерна війна не може бути розв'язана, а переможців в такій війні не буде.

3 кінця 1985 р. - радянське керівництво стало обмежувати поставки озброєнь в Нікарагуа, всупереч проханням уряду Д. Ортеги, щоб спонукати його піти на переговори в рамках того порядку денного, який пропонувала «Контадорська група».

1986 р., жовтень – зустріч Р.Рейгана та М.С. Горбачова в Рейк'явіку. Радянський лідер запропонував Р.Рейгану скоротити всі компоненти стратегічної тріади на 50 %, повністю вивести радянські та американські засоби середньої дальності з Європи, без урахування ядерної зброї Великобританії та Франції; не виходити із Договору по ПРО протягом 10 років; головною умовою було обмеження СОІ лише лабораторними випробуваннями. Зустріч закінчилась без конкретних рішень.

1986 р., жовтень - 1989 р., січень - у Відні проходила чергова зустріч НБСЄ. Зустріч повинна була зосередитися на «людському вимірі» загальноєвропейського процесу. Заключний документ: зобов'язання країн-учасниць «забезпечувати, щоб їхні закони, адміністративні правила, практика і політика узгоджувалась з їхніми зобов'язаннями за міжнародним правом і були гармонізовані з положеннями Декларації принципів і іншими зобов'язаннями по НБСЄ».

1987 р., грудень – США та СРСР домовились про ліквідацію ракет наземного базування середньої та малої дальності (Договір про РСМД).

1988 р., 29 травня - 2 червня – візит Р.Рейгана в СРСР. Нових домовленостей досягнуто не було.

1989 р., 2-3 грудня – зустріч Дж. Буша і М. Горбачова на Мальті. Заявили про відкриття нової ери міжнародних відносин і прискорення переговорів про роззброєння. Лідери заявили про закінчення «холодної війни».

1990 р., 13 лютого - конференція міністрів закордонних справ НАТО і Варшавського договору в м. Оттаві; угода про обопільне скорочення американських і радянських збройних сил в Європі до 195 тис. чоловік з кожного боку і про «відкрите небо», тобто про безперешкодні польоти над територіями країн НАТО і Варшавського договору літаків протилежної сторони.

1990 р., червень – «Лондонська декларація»: НАТО пропонує країнам-колишнім членам ОВД співробітництво в політичній та військовій галузях.

1990 р., 21 жовтня - в Парижі розпочалась зустріч глав держав і урядів НБСЄ. Було підписано Паризьку хартію для нової Європи, що проголосила еру демократії, миру і єдності на континенті; перетворення НБСЄ в постійно діючий міжнародний інститут; було підписано «Декларацію 22-х» - спільна заява країн НАТО і ОВД, в якому говорилось, що держави обох військових блоків не розглядають один одного як гіпотетичних супротивників.

1990 р., 19 листопада - в Парижі 16 країн НАТО і 6 країн Варшавського договору підписують договір про скорочення простих озброєнь.

1991 р., 31 липня - саміт в Москві, Дж. Буш і М. Горбачов прагнуть встановити довготривале партнерство; підписують СНО-1.

1991 р., листопад – римський саміт НАТО; прийнято «Декларацію про мир та співробітництво», яка підтверджувала ключову роль НАТО в будівництві стабільної системи в Європі;

1992 р., лютий - президент Росії Б. М. Єльцин здійснив перший офіційний візит до Вашингтону; підписання Декларації про нові стосунки між РФ і США: обидві країни заявили про те, що не розглядають один одного як потенційних противників; готовність Росії і США співпрацювати в утвердженні «спільних демократичних цінностей»; прагнення США і Росії створити «новий союз партнерів».

1992 р., червень – президент Б.М. Єльцин відвідав Вашингтон вдруге. Підписана Хартія російсько-американського партнерства і дружби: «неподільності» безпеки Північної Америки і Європи - «Безпека нероздільна від Ванкувера (тихоокеанський порт в Канаді на канадсько-американському кордоні) до Владивостока»; обговорювалися принципи демократії, свободи, захисту прав людини, поваги до прав меншин, яким зобов'язувалося слідувати російське керівництво в проведенні внутрішньої політики.

1993 р., 3 січня – Дж. Буш відвідав Москву; підписано американо-російський договір СНО-2. Договір передбачав скорочення до січня 2003 р. кількості ядерних боєголовок в Росії та США до 3500 од. Процес ратифікації затягнувся до 1997 р.

Головною метою США на пострадянському просторі була «денуклеаризація України, Білорусії та Казахстану».

Роль американської дипломатії у загальноєвропейському процесі та об'єднанні Німеччини.

1987 р., осінь – в НДР розпочалися періодичні масові демонстрації, почалося створення нових політичних та суспільних організацій, масова еміграція кваліфікованої робочої сили.

1989 р., 7 листопада - уряд НДР подав у відставку.

1989 р., 8 листопада - пішло у відставку керівництво компартії.

1989 р., 9 листопада – прийнято рішення про відкриття кордонів та руйнування Берлінського муру.

1990 р., березень - були проведені переговори за формулою «4+2» (СРСР, США, Великобританія, Франція, НДР, ФРН) керівників та міністрів закордонних справ для врегулювання зовнішньополітичних аспектів об'єднання Німеччини. Було проведено 4 зустрічі міністрів закордонних справ у Бонні, Берліні, Парижі та Москві. У результаті було вироблено *Договір про остаточне врегулювання щодо Німеччини*: Німеччина відмовилася від будь-яких територіальних претензій; уряди НДР та ФРН підтвердили свої виключно мирні наміри; відмова від виробництва, володіння та застосування ядерної, хімічної та біологічної зброї; радянські війська мають бути виведені з Німеччини до 31 серпня 1994 р.; об'єднанням Німеччини мають бути вичерпані права й відповідальність чотирьох держав щодо Берліну та Німеччини в цілому. Адміністрація Дж. Буша підтримувала ідею об'єднання Німеччини, але для Білого дому таке об'єднання було можливим лише за умови втримання Німеччини в системі західних союзів (перш за все НАТО).

1990 р., 30 травня-2 червня – вашингтонська зустріч, М.Горбачов погодився, що кожна країна, в тому числі й Німеччина, має право вибору союзника.

1990 р., 1 липня - було здійснено економічну та соціальну унію НДР з ФРН. Американська дипломатія активно включилась в роботу щодо узгодження спільної лінії Заходу у питання об'єднання Німеччини.

США і «оксамитові революції» в Східній Європі.

1989 р., червень – візит Дж. Буша в Польщу та Угорщину; закликав уряд та опозицію в цих країнах до мирного еволюційного процесу передачі влади.

1989 – 1990 рр. – США активно підтримують демократичний транзит в країнах Східної Європи.

Політика США в регіональних конфліктах (арабо-ізраїльський конфлікт, Перська затока).

1981 р., листопад – підписано американо-ізраїльський меморандум, що передбачав розширення військово-технічного та розвідувального співробітництва двох країн.

1981 р. – Тель-Авів без консультації з Вашингтоном анексував Голландські висоти.

1982 р., червень – Ізраїль вторгся в Ліван, щоб ліквідувати там палестинські бази.

Вашингтону вдалось домовитись про відхід ізраїльських та палестинських військ із Бейрута й укладення перемир'я, яке підтримувалось міжнародним контингентом із країн НАТО за участю морської піхоти США.

1983 р., квітень – під час обстрілу посольства США в Бейруті загинуло 63 людини, пізніше в результаті теракту загинуло ще близько 200 морських піхотинців. Вашингтон був змушений вивести свій контингент з Лівану.

1986 р., листопад – стало відомо, що американський уряд таємно продавав зброю Ірану, а отримані кошти використовував для фінансування нікарагуанських «контрас».

1987 р. – військово-морські сили США були втягнуті у війну в Перській затоці.

1990 р., 2 серпня - Ірак вторгся на територію Кувейту і окупував його. Ірак був зв'язаний Договором про дружбу та співробітництво з СРСР; Горбачов намагався грати роль посередника між США та Іраком, виступав проти застосування сили з боку США. В результаті домовленостей між США та СРСР, останній підтримав резолюції РБ ООН щодо Іраку.

1991 р., 16 січня - отримавши згоду підконтрольного демократам Конгресу і заручившись підтримкою Ради Безпеки ООН, президент Дж. Буш віддав розпорядження про масоване повітряне бомбардування Іраку («Буря в пустелі»).

1991 р., січень - почалась колективна військова акція міжнародної коаліції за участі США (430 тис. військових), Великобританії (35 тис. військових), Франції (15 тис. військових), Італії, Кувейту, ОАЕ і Саудівської Аравії (118 тис. військових) з метою вигнання військ Іраку з території Кувейту.

1991 р., 24 лютого - 28 лютого – наземна операція («Меч пустелі»), що завершилася звільненням Кувейту і відновленням status quo. Ірак зазнав поразки, його війська були витіснені з Кувейту.

Питання для самоконтролю

1. Зовнішньополітичні плани адміністрації Р. Рейгана.
2. «Холодна війна-2». Новий етап гонки озброєнь.
3. Зміни у зовнішньополітичному курсі США у другій половині 1980-х років. Радянсько-американські відносини.
4. Американська дипломатія та проблема об'єднання Німеччини.
5. США і «оксамитові революції» в Східній Європі.
6. Політика США в Перській затоці.
7. Політика США щодо арабо-ізраїльського конфлікту.
8. Особливості зовнішньої політики адміністрації Дж. Буша.

Тема 9. Зовнішня політика США при адміністрації У. Клінтона.

Зміна геополітичної ролі США наприкінці 1980-х - на початку 1990-х років. США як єдина наддержава. Закінчення «холодної війни»: уроки та наслідки для зовнішньої політики й дипломатії США. Американська зовнішньополітична думка про місце та роль США в світі після «холодної війни». Основні цілі та пріоритети зовнішньої політики США у 1990-і роки. «Доктрина розширення» (доктрина Клінтона). Основні регіональні напрямки зовнішньої політики США: Європа (євроатлантичне партнерство і НАТО); АТР (Китай, Японія); Близький Схід (Єгипет, Ізраїль, палестинська проблема); Південна Азія (Індія, Пакистан); нові незалежні держави колишнього СРСР (СНД, Росія, Україна); Латинська Америка; Африка.

Самостійна робота. Теми рефератів.

1. Закінчення «холодної війни»: уроки та наслідки для зовнішньої політики й дипломатії США.
2. «Доктрина Клінтона»: основні ідеї та імплементація.

Основні події

Зміна геополітичної ролі США наприкінці 1980-х - на початку 1990-х років. «Доктрина розширення» (доктрина Клінтона).

Кін. 1980-х – поч. 1990-х - з політичної арени світу зійшла одна з домінуючих наддержав – Радянський Союз.

1993 р., 21 вересня - помічник президента США з національної безпеки Ентоні Лейк виступив в Школі перспективних міжнародних досліджень Університету Джонса Гопкінса (м. Вашингтон) з промовою, в якій він оголосив концепцію «розширення демократії», що полягала у сприянні демократизації колишніх соціалістичних режимів у Євразії й проголошувалося пріоритетом американської зовнішньої політики.

1994 р., липень - ідеї Е. Лейка були покладені в основу документа РНБ США - директиви «Стратегія національної безпеки за допомогою залучення і розширення». «Розширення демократії» передбачало включення країн, що пройшли через етап «демократичного транзиту», до складу «демократичної спільноти» - через їх прийняття у військово-політичні та економічні структури Заходу. «Розширення демократії» мало б означати включення колишніх східноєвропейських союзників СРСР до складу НАТО.

1997 р. – Б.Клінтон підписав нову оборонну директиву: відмова від ведення довготривалої ядерної війни, упор на «контрсилові дії» стратегічних сил шляхом нанесення «попереджувальних ударів» по противнику, який готується до нападу.

1998 р. – прийнята «Стратегія національної безпеки для нового століття»: демократичні свободи, вільний обмін ідеями та інформацією, відкриті кордони та свобода пересування, верховенство права та його справедливе застосування, глобалізація диктує єдині норми поведінки для всіх учасників даного процесу.

Основні регіональні напрямки зовнішньої політики США:

Європа (євроатлантичне партнерство і НАТО)

1991 р., грудень – керівництво НАТО, створило Раду північноатлантичного співробітництва як багатосторонній консультативний орган; до червня 1992 р., були прийняті країни колишнього Радянського Союзу, також до роботи долучились нейтральні країни – Австралія, Фінляндія, Швеція і Швейцарія.

1994 р., січень - з ініціативи військових відомств США та Західної Європи, з метою сприяння співробітництву між НАТО, країнами Центральної та Східної Європи і державами колишнього СРСР, радою НАТО було затверджено програму «Партнерство заради миру» (ПЗМ); приймаючи участь у ПЗМ «кандидати в члени НАТО» готувались до вступу в Альянс. Це, в свою чергу, сприймалося Москвою з недовірою.

Зовнішня політика Вашингтону спрямовувалась на «розширення демократії», а також на сприяння розвитку нових незалежних держав у Східній Європі.

1995 р., 3 грудня - у Мадриді підписана нова Атлантична хартія, президентом Б. Клінтоном, головою Європейської Комісії Ж. Сантером і головою Європейської ради Ф. Гонсалесом.

1999 р., 12 березня – Чехія, Польща, Угорщина вступили до НАТО.

2004 р., 29 березня – Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина і Словенія приєднались до НАТО.

2009 р., 1 квітня – Албанія та Хорватія приєднались до НАТО.

2017 р., 5 червня – Чорногорія стала членом НАТО.

2020 р., 27 березня – Республіка Північна Македонія вступила до НАТО.

2023 р., 4 квітня – Фінляндія вступила до НАТО.

Югославська криза

1992 р., січень - після проголошення незалежності Боснії та Герцеговини, боснійські серби на чолі з лідером їхньої громади Р. Караджичем на території сербських районів Боснії і Герцеговини проголосили створення власного об'єднання – Республіки Сербської.

1992 р., липень - боснійські хорвати заявили про створення власної «держави» - Герцег-Босна - на землях з переважаючим хорватським населенням. Влада А. Изетбеговича зберігалася тільки в столиці м. Сараєво і деяких інших містах з переважанням мусульманського населення.

1992 р., весна - з конфлікту між мусульманами і сербами в Сараєво по всій країні почалися зіткнення між сербами, хорватами і мусульманами - «війна всіх проти всіх».

1992 р., квітень – США виступили за виключення СРЮ зі НБСЄ й ООН та введення режиму санкцій.

1992-1996 рр. – санкції ООН проти СРЮ.

1992 р., липень – операція «Шарп Гард» в Адріатичному морі.

1992 р., 6 квітня – ЄС та США визнали Боснію та Герцеговину як нову незалежну державу.

1992 р. – план Каррінгтона-Кутілейро щодо врегулювання в БіГ. Передбачався розподіл влади на всіх адміністративних рівнях, з розширеними повноваженнями регіональних адміністрацій. Всі округи в країні мали класифікуватись як «мусульманські», «хорватські» чи «сербські», навіть якщо явної переваги тієї чи іншої національності й не має. План не був прийнятий.

1993 р., 25 травня - в Гаазі був створений Міжнародний трибунал по колишній Югославії.

1993 р. – план Венса-Оуена та план Столтенберга-Оуена щодо врегулювання в БіГ. За планом Венса-Оуена передбачався моніторинг миротворцями важких озброєнь і демілітаризація Сараєво; міжнародні органи приймають участь в управлінні країною; децентралізація країни, створення 10 провінцій; гарантування національних прав біженцям, які повертались у свої регіони; Республіка Сербська не могла мати суміжні території з Союзною республікою Югославія. План Венса-Оуена не був прийнятий. План Столтенберга-Оуена передбачав створення конфедерації у складі 3 ентитетів (боснійський, хорватський та сербський), керувати країною мав президіум з представників від кожного ентитету. План не був прийнятий.

1993-1994 рр. – концепція «втручання з гуманітарних причин».

1994 р., лютий – НАТО вперше без узгодження з ООН пред'явила ультиматум сербам щодо деблокування Сараєво.

1994 р., березень – Вашингтонська угода про створення мусульmano-хорватської федерації в Боснії та Герцеговині (МХФ).

1994 р., березень – операція НАТО «Блакитний меч» проти боснійських сербів.

1994 р., травень – план Контактної групи (США, РФ, Велика Британія, Франція, ФРН) щодо врегулювання в БіГ.

1994 р., листопад – Меморандум щодо воєнного співробітництва США та Македонії.

1995 р., 21 листопада – С. Мілошевіч, Ф. Туджман та А. Ізетбеговіч підписали «Загальну рамкову угоду про мир у Боснії та Герцеговині» (Дейтонські домовленості). Боснія і Герцеговина була перетворена в конфедерацію з двох частин - Республіки Сербської і Мусульmano-Хорватської Федерації.

1995 р., грудень – для попередження сутичок між общинами в БіГ були введені сухопутні війська НАТО.

АТР (Китай, Японія)

1994 р., листопад – зустріч Б.Клінтона з лідером КНР, Цзян Цземінем; розвиток торговельно-економічних та нормалізація політичних відносин між США та КНР.

1996 р., весна – відносини між США та КНР почали ускладнюватись, коли, у відповідь на сепаратистські настрої на Тайвані, Пекін почав посилювати військовий тиск на місцеву владу, проводячи випробування ракет поблизу острова. В адміністрації Клінтона переважили тенденції щодо залучення КНР в систему західних інституцій для поступової лібералізації його політичного режиму.

1994 р. – Білий дім відмінив ембарго на торгівлю з В'єтнамом. Американська адміністрація сподівалась, що курс на залучення, а не на ізоляцію сприятиме взаємовигідній торгівлі між двома країнами.

1994 р., жовтень – між представниками США та КНДР була досягнута домовленість, відповідно до якої Пхеньян зупинить свою програму, а США будуть поставляти паливний мазут, побудують два реактори на легкій воді для виробництва електроенергії й нададуть гарантії невикористання ядерної зброї проти КНДР.

1995 р. – США та Японія підписали нову угоду, відповідно до якої сторони розширяли військово-політичне співробітництво.

США взяли курс на покращення відносин з Індією. **Причини:** закінчення «холодної війни», скорочення російського впливу на політику Індії, швидкий

ріст індійського економічного і військового потенціалу, США намагались знайти противагу КНР в регіоні.

1998 р. – Індія та Пакистан випробували ядерну зброю; посилення напруженості між двома країнами; американська дипломатія вжила заходів для утримання сторін від подальшої ескалації напруженості; ускладнились відносини США з Пакистаном, який підтримував талібів у Афганістані та кашмірських сепаратистів в Індії.

Близький Схід (Єгипет, Ізраїль, палестинська проблема);

1993 р., вересень – в Вашингтоні, в присутності президента Б.Клінтона, прем'єр-міністр Ізраїлю І. Рабін та палестинський лідер Я. Арафат підписали угоду, яка проголошувала створення самостійної палестинської держави.

1995 р. – Б.Клінтон проголосив доктрину «подвійного стримування». Мета: утримати Іран та Ірак, шляхом санкцій, від розробки зброї масового ураження й підтримки радикальних ісламістів.

1998 р. - після неодноразових відмов іракського уряду допустити в країну інспекторів МАГАТЕ, США та Великобританія провели бомбардування ядерних та інших військових об'єктів (англо-американська операція «Лис пустелі»).

Відносини США та країн Латинської Америки

1992 р. – підписано угоду між США, Канадою та Мексикою про створення Північноамериканської асоціації вільної торгівлі; угода вступила в силу з 1 січня 1994 р.

1994 р., грудень – «саміт двох Америк» в Маямі. Прийнято «Декларацію принципів партнерства в ім'я розвитку і процвітання: демократія, вільна торгівля і розвиток на Американському континенті» та План дій зі 100 пунктів для створення Панамериканської зони вільної торгівлі.

1994 р. – втручання США в події на Гаїті; адміністрація Б.Клінтона добила санкцій РБ ООН на використання «всіх засобів», в тому числі і військової сили, для повернення до влади законно обраного президента Ж.Аристиди.

1998 р. – другий «саміт двох Америк» в Сантьяго (Чилі), який мав визначити схему та графік створення загально континентальної зони вільної торгівлі та ліквідувати суперечності, які виникли між двома інтеграційними угрупованнями та їхніми лідерами - США та Бразилією.

Питання для самоконтролю

1. Американська концепція «розширення демократії» («доктрина Клінтона»).
2. Євроатлантичний вектор зовнішньої політики США. Розширення НАТО.
3. Роль США в урегулюванні югославської кризи.
4. Політика адміністрації Б.Клінтона щодо Іраку.
5. Особливості американо-японських відносин.
6. Латиноамериканський напрям політики США.
7. Американо-китайські відносини після розпаду СРСР.

Тема 10. Політика США на пострадянському просторі.

Дипломатичне визнання США колишніх радянських республік. Основні регіональні напрямки політики США на пострадянському просторі: Молдова, Білорусія, країни Балтії, кавказькі держави, країни Середньої та Центральної Азії. Політичні, економічні, військово-стратегічні, ідеологічні аспекти американської регіональної політики. Еволюція американсько-російських відносин у 1990-ті роки. Основні проблеми двосторонніх відносин США - Росія на сучасному етапі.

Самостійна робота. Теми рефератів.

1. Політика США щодо СРСР під час розпаду.
2. Політика США на пострадянському просторі: основні регіональні напрямки та підходи.
3. Концептуальні основи політики США на пострадянському просторі.
4. Еволюція американсько-російських відносин у 1990-ті роки.

Основні події

Основні регіональні напрямки політики США на пострадянському просторі

1991-1992 рр. - відбувався процес визнання незалежності пострадянських республік та встановлення з ними дипломатичних відносин. Йде процес формування підходів до розвитку відносин з колишніми радянськими республіками, але вже постало питання наявності ядерної зброї у нових незалежних державах.

1992 р., 23 травня – Казахстан підписав протокол до Договору про скорочення та обмеження стратегічних наступальних озброєнь.

1993 р., липень – Білорусія приєдналась до ДНЯЗ.

1993 р., 13 грудня – Казахстан ратифікував Угоду про нерозповсюдження ядерної зброї.

1994 р., 14 лютого – Казахстан приєднався до ДНЯЗ як безядерна країна.

1996 р., червень – перша зустріч президента Узбекистану І. Карімова та президента США, Б.Клінтона.

1997 р. – США означили зоною своїх стратегічних інтересів регіон Каспію, зацікавленість полягала в розвитку співробітництва в енергетичній сфері.

2001 р. – відкриття американської військової бази в Ханабаді (Узбекистан).

2002 р., 23 лютого – у Вашингтоні було ухвалено «Рамкову програму ГУУАМ-США зі сприяння торгівлі та транспортуванню, забезпеченню прикордонного та митного контролю, боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю та розповсюдженням наркотиків». Планувалось створити Віртуальний центр ГУУАМ-США для боротьби з тероризмом та незаконними збройними формуваннями; сформувати єдину систему обміну даними антитерористичної спрямованості; забезпечити фінансування розвитку інфраструктури безпеки держав-членів ГУУАМ.

2002 р., березень – Узбекистан та США підписали «Декларацію про рамки стратегічного партнерства та співробітництва».

2003 р., жовтень – США представили ініціативу «Розширене партнерство в Північній Європі», яка була спрямована на розширення співробітництва з країнами Балтії.

2005 р. – інавгураційна промова Дж. Буша-молодшого, в якій виражалась підтримка «кольорових» революцій в Україні та Грузії.

2005 р., 12-13 травня – влада Узбекистану придушила безпорядки в Андижані, за що й отримала осудження з боку США.

2005 р., вересень – візит президента Грузії М. Саакашвілі до США. Укладено грузинсько-американський договір у рамках програми «Виклик тисячоліття», за умовами якого Грузія отримала 49 млн. дол. на реабілітацію газопроводу.

2005 р., листопад – на вимогу Узбекистану була закрита база в Ханабаді.

2008 р., квітень – президент Туркменістану Г. Бердимухаммедов зустрівся з президентом США Дж. Бушем-молодшим в рамках саміту НАТО. Туркменістан дав дозвіл на використання своєї території для тилового забезпечення Міжнародних сил сприяння безпеці, які діяли в Афганістані.

2008 р., серпень – вторгнення Росії в Грузію. США негативно сприйняли війну, але не вжили активних заходів, щоб допомогти Грузії.

2010 р. – укладено угоду між США та Казахстаном щодо повітряного транзиту воєнних вантажів до Афганістану.

2012 р. – відбулось засідання американо-казахстанської комісії зі стратегічного партнерства. В рамках комісії обговорювалась співпраця в енергетиці, торгівлі та питання інвестицій.

2014 р., осінь – візит Б. Обами, президента США, до Естонії, що продемонструвало американську підтримку на тлі зростаючої агресії рф.

Американо-російські відносини

1993 р., 3 січня – Дж. Буш відвідав Москву; підписано американо-російський договір про обмеження стратегічних наступальних озброєнь (СНО-2). Договір передбачав скорочення до січня 2003 р. кількості ядерних боєголовок в Росії та США до 3500 од. Процес ратифікації затягнувся до 1997 р.

Б.Єльцин негативно сприймав ідею розширення НАТО за рахунок держав Центрально-Східної Європи.

1997 р., 27 травня – підписано «основоположний акт» про співробітництво між Росією та НАТО. Акт передбачав участь Росії в обговоренні політичних питань в рамках створюваного Постійного консультативного комітету, але без права голосу.

2001 р. – В. Путін, після терористичних атак на вежі Всесвітнього торговельного центру у Нью-Йорку, запропонував Дж. Бушу свої «добрі послуги» в боротьбі з міжнародним тероризмом як новим викликом світовій безпеці.

2001 р. – США почали налагоджувати співпрацю з країнами Центральної Азії у сфері боротьби з тероризмом. США створили військові бази в Узбекистані та Киргизстані, а Туркменістан, Таджикистан та Казахстан відкрили свій

повітряний простір для американської авіації та авіації міжнародних коаліційних сил для здійснення гуманітарних місій в Афганістан.

2002 р., травень – президенти США та Росії підписали договір про скорочення стратегічних наступальних потенціалів, передбачалось скорочення стратегічних ядерних сил на 65 % протягом найближчих 10 років й проголошення початку нової ери.

2008 р., квітень – В. Путін і Дж. Буш-молодший зустрілись в Сочі й підписали декларацію про рамкову угоду, тобто фактично визначили порядок денний на 10 років уперед.

2009 р., липень – Б.Обама, президент США, відвідав Москву. Була підписана угода про створення двосторонньої президентської комісії щодо зміцнення співпраці між США та РФ.

2009 р., лютий – Дж. Байден, віце-президент США, на конференції з безпеки в Мюнхені заявив про необхідність «перезавантаження» американсько-російських відносин.

2009 р. – Білий Дім розморозив співробітництво Росії та НАТО, відмовився від розгортання ПРО в Польщі та Чехії, розпочав перемовини з Москвою щодо укладення договору СНО-3.

2010 р., 8 квітня – США та рф підписали СНО-3.

2014 р., липень - оголошення президентом Б. Обамою санкцій, спрямованих проти РФ, у зв'язку з агресією проти України.

2014 р. грудень - прийнято Закон «Про підтримку свободи України»; спрямований на введення ще одного раунду санкцій, здійснення економічного тиску на РФ та надання допомоги Україні.

2017 р., літо – США ввели чергові санкції проти рф.

2019 р., літо – відбулась зустріч В. Путіна, президента рф, та Д.Трампа, президента США, під час G20. За повідомленням Білого дому президенти обговорювали події в Україні, Венесуелі, Сирії та Ірані.

2022 р., 18 березня – США ввели додаткові санкції проти рф.

Питання для самоконтролю

1. Ключові проблеми у відносинах між США та РФ.
2. Основні сфери співпраці США та країн Центральної Азії.
3. Політика США щодо країн Кавказу.

Тема 11. Зовнішня політика США в постбіполярну епоху.

Трагедія 11 вересня 2001 р.: міжнародно-політичні наслідки. Основні регіональні напрямки зовнішньополітичної діяльності адміністрацій американських президентів Дж. Буша мол. (2001-2009); Б. Обама (2009-2017); Д. Трамп (2017-2021); Дж. Байдена (2021-): Європа (ЄС, НАТО); АТР (Китай, Японія, Корейський півострів); Близький Схід («арабська весна», Ізраїль, Палестина); Південна Азія (Індія, Пакистан); Латинська Америка; Африка. Проблема обмеження стратегічних наступальних озброєнь у порядку денному американської дипломатії. Проблеми кліматичних змін, сталого розвитку, кібербезпеки – як нові виклики національній безпеці США. Порівняльний аналіз Стратегії національної безпеки президентів Трампа і Байдена.

Теми практичних занять

1. Трагедія 11 вересня 2001 р. та боротьба з тероризмом у зовнішній політиці США.
2. Політика США на Близькому Сході.
3. Європейський напрям зовнішньої політики США
4. Латиноамериканський напрям зовнішньої політики США
5. Політика США в Південній Азії.
6. Африканський напрям зовнішньої політики США

Самостійна робота. Теми рефератів.

1. Основні регіональні напрямки зовнішньополітичної діяльності адміністрації Дж. Буша мол.
2. Основні регіональні напрямки зовнішньополітичної діяльності адміністрації Б. Обама.
3. Основні регіональні напрямки зовнішньополітичної діяльності адміністрації Д. Трампа.

4. Основні регіональні напрямки зовнішньополітичної діяльності адміністрації Дж. Байдена.

Основні події

Трагедія 11 вересня 2001 р. Політика США в Афганістані та Іраку.

2001 р., 11 вересня – серія терактів в США під ісламістськими гаслами.

2001 р., 7 жовтня - США почали військово-повітряну кампанію в Афганістані, за якою слідувала сухопутна операція.

2001 р., 21 грудня - таліби були вигнані з Кабула, і в столицю були введені війська Північного альянсу і міжнародні сили (американські і британські контингенти). Бойові дії в південних районах тривали до початку 2002 р.

2002 р., 29 січня - в посланні конгресу президент США Дж. Буш-мол. вперше вжив термін «вісь зла», до якої він відніс країни, що займаються, за відомостями американських розвідувальних структур, виробництвом хімічної зброї, підтримкою тероризму, які мають зв'язки з терористичною організацією «Аль-Каїда» і намагаються «шантажувати міжнародне співтовариство».

2002 р., 1 червня - виступаючи у Військовій академії США у Вест-Пойнті, Дж. Буш-молодший сформулював положення про можливість здійснення «оборонної інтервенції і попереджувального удару» як засобу захисту американських інтересів, в тому числі в будь-яких віддалених районах світу.

2002 р., вересень - Білий дім опублікував документ «Стратегія США в області національної безпеки», який містив військово-політичну доктрину і отримав назву «доктрина Буша»; головним противником США названий міжнародний тероризм й іноземні держави та їхні лідери, які його підтримують; проголошено принцип попередження або превентивності, відповідно, США будуть захищати себе, своїх громадян та їх інтереси як всередині країни, так і за кордоном шляхом виявлення і знищення загрози до того, як вона досягне меж США; підкреслювалась рішучість і готовність діяти власними силами і при необхідності навіть випереджаючи терористів.

«Доктрину Буша» можна, умовно, розділити на кілька структурних частин: поширення базових американських цінностей і глобальної демократизації; курс на превентивні дії у забезпеченні національної безпеки; модель односторонніх дій з урахуванням власної сили США у зовнішній політиці і свободи від зобов'язань на міжнародній арені; концепція домінування США у світовій політиці.

2002 р., жовтень - президенту США надано право розпочати військові дії проти С. Хусейна у випадку невдалих спроб врегулювати ситуацію дипломатичним шляхом.

2003 р., 18 березня - США пред'явили Іраку ультиматум, головною вимогою якого була відмова С. Хусейна від влади і виїзд його з Іраку разом з родичами протягом 48 годин.

2003 р., 19 березня - розпочалося вторгнення сил США і Британії в Ірак. воно завершилося на початку травня поразкою Іраку.

2003 р. 29 травня - була одногосно прийнято резолюцію № 1483 Ради Безпеки про післявоєнне відновлення Іраку. Український військовий контингент чисельністю 1690 чоловік перебував там з 11 серпня 2003 р. по 9 грудня 2008 р.

2003-2007 рр. - громадянська війна, яка тривала в Іраку між сунітською меншістю та шіїтською більшістю, набула небезпечної форми. Загострення ситуації сталося відразу після виведення британського військового контингенту з південно-іракського міста Басра.

2006 р. – прийнято нову Стратегію національної безпеки Сполучених Штатів Америки або «Стратегію безпеки у стані війни»: вирішення регіональних конфліктів, посилення союзницьких утворень та протистояння викликам глобалізації.

2007 р., 10 січня – «Звернення до нації», в якому Дж. Буш-молодший виклав основні положення нової стратегії США в Іраку, яка отримала назву «**Новий шлях вперед**»: США тимчасово йдуть на доволі значне збільшення своїх військ в Іраку, в першу чергу, у Багдаді (так званий «ривок» до Іраку), для

того, щоб надати можливість іракському уряду «отримати простір» для просування вперед у вирішенні назрілих питань національного примирення та стабілізації ситуації в країні; досягнення гарантій того, щоб Ірак не перетворився на притулок і базу для міжнародного тероризму; забезпечення територіальної цілісності Іраку і протидія деструктивній діяльності Ірану та Сирії у цій країні; сприяння у розширенні демократії в Іраку через зміцнення демократичних інститутів; продовження зміцнення іракських сил безпеки і збройних сил країни, прискорення передачі відповідальності й повноважень урядові цієї країни; заохочення економічного розвитку Іраку, що включає підтримку й нарощування експорту нафти як найважливішого чинника розвитку економіки країни; сприяння посиленню підтримки Багдаду з боку країн-сусідів на регіональному та міжнародному рівнях.

Прихід до влади Б. Обама (Демократична партія) у **2009 р.** ознаменував оновлення зовнішньополітичного курсу.

2009 р., 1 грудня - президент США, Б. Обама, виступаючи у військовій академії Вест-Пойнт, заявив про початок нової американської стратегії в Афганістані. Основою стратегії є три елемента: 1) військова – створення умов для передачі влади; 2) цивільна – допомога афганському уряду в переговорному процесі з поміркованими талібами; 3) співробітництво з Пакистаном для досягнення максимального результату.

2010 р. - прийняття *Стратегії національної безпеки США*: захист громадян США; підтримка союзників та партнерів; розвиток потужної, інноваційної, відкритої системи, що гарантуватиме матеріальний добробут та перспективи зростання економіки США; повага до міжнародних універсальних цінностей, ліберально-демократичних реформ; сприяння формуванню міжнародного порядку під керівництвом США з метою утворення міцних альянсів для реагування на виклики сучасності і забезпечення миру та безпеки; пріоритет має надаватись «розумній силі»; зосередження уваги на АТР.

2011 р. – Б. Обама проголосив стратегію щодо виведення військ з Афганістану.

2013 р., 23 травня - була проголошена програма боротьби з тероризмом, в якій передбачались цілеспрямовані дії проти терористів, забезпечення ефективних партнерських зв'язків, дипломатична взаємодія та допомога для значного зменшення ризиків великомасштабних атак на США і запобігання загрозам для американських громадян за кордоном.

2015 р. – прийнято оновлену Стратегію національної безпеки США: сила («strength») держави є беззаперечною, оскільки економіка залишається «найбільш динамічною і стійкою на Землі»; винятковість Америки («American exceptionalism») забезпечується не стільки військовою міццю, скільки поширенням загальнолюдських цінностей і особливостями – «талантом і різноманітністю» - американського народу; власний приклад («example») передбачає плідне співробітництво різних політичних сил усередині країни з метою демонстрації світу моделі найефективнішого демократичного управління з метою розбудови аналогів в інших державах; надійні партнери («capable partners») уособлюють підтримку США і передбачають партнерські відносини з державними (моделями взаємодії названі відносини з Японією, Південною Кореєю, Австралією та Новою Зеландією) факторами, міжнародними інститутами і блоками (зокрема, ООН та НАТО, який залишається особливо міцним завдяки партнерству Великої Британії, Франції, Німеччини, Італії та Канади), фінансовими організаціями та ключовими регіональними об'єднаннями (ЄС); інструменти влади США («instruments of U.S. power») підкреслюють доцільність поєднання «м'якої» та «жорсткої» сили та врівноваження економічних і військових методів впливу дипломатичними; довготривала перспектива («long-term perspective») втілює контроль над геополітичними процесами і зрушеннями в основах світопорядку, що включають наступні аспекти: реструктуризацію коаліційної системи, вихід на міжнародну арену нових держав (Азії, Латинської Америки та Африки); зміцнення конкуренто-спроможних центрів сили (Китай, Індія та Росія); поглиблення взаємозалежності науково-технічного світового потенціалу та міжнародної економіки, що призведе до безпрецедентного

зміцнення стратегічних відносин між транснаціональними компаніями, урядами та приватними суб'єктами.

2022 р. – проголошено Стратегію національної безпеки США; США разом із союзниками в Європі – ЄС та НАТО будуть зміцнювати оборону на східному фланзі Альянсу, а також стримувати стратегічні галузі економіки Росії: «Ми знову зосереджуємося на зміцненні нашої колективної стійкості проти спільної загрози з боку Росії, в тому числі асиметричних загроз».

Основні регіональні напрямки зовнішньополітичної діяльності адміністрації американських президентів

Європейський напрямок зовнішньої політики США

У контексті формування основ європейської політики безпеки та оборони (ЄПБО) важливе значення має позиція Сполучених Штатів Америки. Європа прагне більшою мірою до самостійності у політиці безпеки. Підхід США до європейської політики безпеки і оборони відзначений певною поточною невизначеністю: ЄПБО – партнер чи конкурент НАТО?

2003 р., 12 грудня - на саміті ЄС-НАТО було досягнуто компромісу щодо створення двох штабів планування операцій: перший - в м. Монс (Бельгія) мав формуватися з представників держав-членів ЄС і входив до командних структур Альянсу, а другий – формувався як незалежний європейський штаб, однак обов'язково повинен був включати представників НАТО в своєму складі.

2009 р., 3-4 листопада – Вашингтонський саміт США-ЄС. Обговорювалась ідея створення зони вільної торгівлі між США та ЄС. Переговори затягнулись, сторони не могли дійти згоди.

2012 р. – Б.Обама у посланні до Конгресу США підтвердив прихильність до подальшого поглиблення євроатлантичної інтеграції.

2013 р. – ЄС звинуватив США у прослуховуванні телефонних розмов політичних лідерів, в тому числі і німецького канцлера А. Меркель.

Відносини між ЄС та США загострились, переговори щодо створення зони вільної торгівлі припинились.

2014 р., червень – Б.Обама оголосив про створення ініціативи «Європейська підтримка». Через українську кризу США почали посилювати свою військову присутність в Європі.

2019 р., травень – адміністрація Білого Дому відреагувала на плани ЄС створити загальноєвропейську програму озброєнь й закликала відмовитись від цієї ініціативи, тому що таким чином підривається трансатлантична система безпеки.

2021 р., 25 березня – президент Дж.Байден отримав запрошення від лідерів країн ЄС взяти участь у зустрічі очільників країн-членів Європейського Союзу. США та ЄС заявили про наміри повернутись до партнерства для захисту спільних цінностей.

Політика США в АТР

2008 р., - листопад – Б. Обама проголосив «стратегічний поворот» в бік Азії.

Американо-китайські відносини

Американо-китайські відносини характеризуються складністю, неоднозначністю та коливаннями. США, для задоволення власних інтересів, застосовують стратегію стримування та залучення, яка покликана вирішити три основні завдання: зберегти очікування, притаманні політиці залучення; не допустити того, щоб Китай перетворився на ворога; зашкодити можливості КНР кинути виклик американським інтересам.

2009 р., квітень - було досягнуто домовленість про розширення економічних переговорів між сторонами на рівні «Американо-китайського стратегічного і економічного діалогу», що мав охопити безпеку, політичні питання, глобальні проблеми.

2016 р., 4 лютого – створення зони вільної торгівлі країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, США також долучились до угоди.

2016 р., 14 листопада - відбулася телефонна розмова, новообраного президента США, Д. Трампа з лідером КНР Сі Цзіньпіном; Д. Трамп погодився поважати «політику одного Китаю».

2017 р. – США вийшли із Угоди створення зони вільної торгівлі країн Азійсько-Тихоокеанського регіону.

2017р., 6-7 квітня - у США (штат Флорида) відбулася одна з найважливіших зустрічей президента США Д. Трампа – дводенний саміт з головою КНР Сі Цзіньпіном.

2018 р., 21 березня – президент США підписав меморандум «Про боротьбу з економічною агресією Китаю».

2018 р., 2 квітня – Китай підвищив мита на 128 товарів зі США у відповідь на рішення Вашингтону щодо мит на алюміній і сталь із Китаю.

У економічному протистоянні між США та КНР свою роль відіграє російський чинник.

2019 р. – високопосадовці КНР та США почали ширити взаємні звинувачення у початку пандемії COVID-19.

2021 р., 18-19 березня – зустріч американських та китайських дипломатів на Алясці. Відмічається значне загострення двосторонніх відносин.

2022 р., 2 серпня – Ненсі Пелосі, спікер Палати представників Конгресу США, відвідала Тайвань, що загострило двосторонні відносини.

Американо-індійські відносини

Головні стратегічні інтереси США в Південній Азії за постбіполярної доби: заохочення економічної лібералізації й глибокого інвестиційно-торговельного проникнення на ринки країн субконтиненту; збереження й посилення інститутів вестмінстерської моделі парламентської демократії в Індії, що справляє позитивний вплив на весь регіон; забезпечення стабільності міждержавних відносин Індії й Пакистану, недопущення повномасштабного конфлікту (ймовірно, із застосуванням ракетно-ядерної зброї) між ними; розвиток взаємовигідної багатогалузевої співпраці США з

Індією задля стримування КНР; недопущення розповсюдження ядерної зброї поза межі Південної Азії в нестабільні країни, передусім «вісі зла»; глобальна кампанія боротьби з міжнародним тероризмом, що розгорнулася в Афганістані й Пакистані після терактів 11 вересня 2001 р. Формування партнерських відносин США й Республіки Індія ускладнювала певна несумісність окремих зовнішньополітичних інтересів держав: тісні відносини з Індією з Іраном, який був об'єктом політики «подвійного стримування» (разом з Іраком) за президентства Б.Клінтона й увійшов до «вісі зла» в міжнародній стратегії Дж. Буша-молодшого; продовження тісної співпраці Індії з Російською Федерацією.

2001 р., листопад - президент США, Дж. Буш-молодший, та індійський прем'єр-міністр, А.Ваджапаї, оголосили про стратегічне партнерство між державами. Підписано угоду про регулярні консультації в сфері оборони, спільні військові навчання і продаж американської військової техніки.

2002 р. - США активно посередничали між Індією і Пакистаном під час чергової військово-політичної напруги між країнами.

2004 р. - поблизу китайського кордону відбулися спільні індійсько-американські військові навчання.

2004 р. - Пакистан отримав статус «союзника США за межами НАТО».

2005 р., 18-20 липня - офіційний візит у Вашингтон прем'єр-міністра Індії М.Сінгха. Підписання сторонами Декларації про співробітництво у галузі мирного використання атому, що стало початком формування позитивної позиції Білого Дому щодо скасування односторонніх санкцій за індійські ядерні випробування 1998 р. та в напрямі розбудови повномасштабного ядерного співробітництва з Індією.

2006 р., 2 березня - візит до Індії президента США Дж. Буша-молодшого. Підписання Угоди про співробітництво у сфері мирного використання атому.

2008 р., березень – Дж. Буш-молодший підписав закон про ратифікацію угоди про ядерне партнерство з Індією.

2009 р. - США відвідав прем'єр-міністр Індії М.Сінгх; Вашингтон оголосив «стратегічний діалог» із Делі.

2023 р., 6 червня – очільник Пентагону Л. Остін та міністр оборони Індії Р. Сінгх в ході перемовин узгодили план по співробітництву в оборонній сфері.

Політика США на Близькому Сході

2006 р., липень – лівано-ізраїльський конфлікт; США виступили на підтримку Ізраїлю.

2008 р., 8–16 січня - Дж. Буш-молодший під час візиту на Близький Схід провів переговори з президентом Ізраїлю Ш. Пересом та прем'єр-міністром Е. Ольмертом, обговорив з М. Аббасом перспективи врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту. Дж. Буш запевнив, що «палестинська держава буде створена, а палестинці та ізраїльтяни будуть співіснувати в мирі та безпеці».

2017 р., 6 грудня – президент США, Д.Трамп виступив із заявою щодо визнання Вашингтоном Єрусалиму як столиці Ізраїлю.

2018 р., травень – президент США, Д.Трамп, заявив про вихід США в односторонньому порядку із ядерної угоди з Іраном й посилення санкцій щодо Тегерану.

2020 р., січень – президент США, Д.Трамп, представив «Мирний план для Ізраїлю та Держави Палестина». Передбачалось досягнення взаємного визнання Держави Ізраїль як національної держави єврейського народу та майбутньої Держави Палестини як національної держави палестинського народу з рівними громадянськими правами для представників всіх національностей та релігійних груп у межах кожної держави; заборона на примусове виселення зі своїх місць проживання та переміщення на свої національні території; демілітаризація майбутньої Держави Палестина; функціонування Єрусалиму в якості столиці Ізраїлю; використання східної частини Єрусалиму в якості головного міста Держави Палестина;

забезпечення вільного доступу представникам всіх конфесій до святих місць Єрусалиму.

2021 р. – конфлікт між Ізраїлем та ХАМАС, США висловили підтримку Тель-Авіву, визнали його право «на самооборону» й збільшили фінансову підтримку для вдосконалення системи протиракетної оборони «Залізний купол».

2021 р., квітень – відновились перемовини між США та Іраном щодо Спільного всеосяжного плану дій; перемовини успіху не мали.

2022 р., 13-16 липня – візит Дж. Байдена на Близький Схід. Було підписано «Єрусалимську спільну декларацію про стратегічне партнерство США та Ізраїлю».

«Арабська весна»: роль США

США активно підтримували демократичні перетворення в країнах Близького Сходу.

2011 р., 1 лютого – відбулась телефонна розмова президента США Б.Обами, та президента Єгипту Х. Мубарака; американський президент чітко продемонстрував, що діючий президент Єгипту має піти у відставку.

2011 р., 18 березня - Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію про заборону польотів над територією Лівії і взяла на себе функцію захисту її громадян.

2011 р., 19 березня – військові сили країн НАТО почали бойові дії проти уряду Каддафі. М. Каддафі виступив по телебаченню зі зверненням до жителів Лівії і закликав цивільне населення озброюватися для відсічі агресії західних країн.

2011 р., 5 травня - повстанці за підтримки сил НАТО просунулися до м. Місуарта, підійшли до міст Злітеном (на заході) і Таварге (на півдні). До кінця серпня вони взяли столицю, м Тріполі.

2011 р., 20 жовтня - повсталі захопили м. Сірт. М. Каддафі з вірними йому людьми намагався вийти з оточення, але в розпал бою був схоплений і вбитий. З ним загинув і його син Муттазім.

2011 р., 22 жовтня - Генеральний секретар НАТО Андерс фог Расмуссен заявив, що з загибеллю Муаммара Каддафі місія Північноатлантичного альянсу і його союзників фактично завершилася.

2011 р., 27 жовтня - Рада Безпеки ООН проголосувала за припинення військової операції НАТО в Лівії.

2011 р., 31 жовтня - всі дії Альянсу із захисту мирного населення припинені; відбулася процедура передачі влади Перехідній національній раді (ПНР).

2012 р., січень – США припинили надання фінансової підтримки армії Єгипту, але вже в березні було скасовано даний захід.

2015 р., травень – візит новообраного президента Тунісу Беджі Каїд ес-Себсі до США. Б.Обама запропонував надати Тунісу статус основного союзника поза НАТО.

Відносини США з країнами Латинської Америки

2009 р. квітень – візит Б.Обами до країн Латинської Америки. Президент Венесуели, У.Чавес, після зустрічі з Б.Обамою та Г.Клінтон заявив, що готовий відновити дипломатичні відносини із США.

2013 р., 18 листопада -держсекретар США Джон Керрі, на саміті Організації американських держав, заявив, що «ера доктрини Монро завершилася», назвав її помилкою та прогнозував рівне партнерство з латиноамериканськими державами відповідно до вимог та правил сучасної дипломатії.

2013 р., червень – 2014 р., грудень – переговори між Кубою та США. Досягнуто угоди про початок нормалізації відносин між країнами.

2015 р., 29 травня – Кубу було виключено зі списку держав, які спонсорують тероризм.

2015 р., 20 липня – США та Куба офіційно відновили дипломатичні відносини.

2017 р., січень – Президент США, Д.Трампа підписав указ про вихід із транс тихоокеанського партнерства.

2017 р., 27 квітня – візит президента Аргентини, М.Макрі, до США, відбулась особиста зустріч президентів обох країн, було підтверджено наміри розвивати економічне співробітництво й залучити американські інвестиції.

2017 р., червень – Д.Трампа, в меморандумі про національну безпеку відзначив що, США мають вести політику щодо Куби жорсткіше й включити обмеження операцій з компаніями, які контролюються кубинськими військовими.

2019 р., 1 серпня – Д.Трампа, президент США заявив, що Бразилія є головним союзником США, що не входить до НАТО.

Проблема обмеження стратегічних наступальних озброєнь у порядку денному американської дипломатії

2010 р., 8 квітня – США та РФ підписали Договір про стратегічні наступальні озброєння (СНО-3). Договір передбачав обмеження кількості розгорнутих ядерних боєзарядів до 1550 з кожної сторони та взаємні інспекції.

2019 р. – США та РФ розірвали Договір про ліквідацію ракет середньої та меншої дальності.

2021 р., 26 січня – президент США Дж. Байден та президент В. Путін, у телефонній розмові, домовились щодо продовження СНО-3 на п'ять років

2022 р., серпень – РФ не дозволила американським фахівцям інспектувати російські об'єкти.

2023 р., 21 лютого – В. Путін під час послання до федеральних зборів заявив, що росія припиняє участь у договорі і відмовляється від виконання «СНО-3» в частині допуску інспекцій НАТО на ядерні оборонні об'єкти РФ.

Проблеми кліматичних змін, сталого розвитку, кібербезпеки – як нові виклики національній безпеці США

2003 р., лютий – Дж. Буш-молодший схвалив «Національну стратегію безпеки кіберпростору». Виділялось три стратегічні пріоритети: 1. запобігання кібератакам, скерованим проти критичної інфраструктури США; 2. зменшення національної вразливості до кібератак; 3. мінімізація наслідків кібератак і час на відновлення структур, яким завдана шкода.

2009 р. – Білий дім опублікував Національну стратегію боротьби з біологічними загрозами, основною була теза про те, що біологічна зброя рано чи пізно застосовуватиметься для терористичних атак.

2011 р., травень – Білий дім оприлюднив «Міжнародну стратегію для кіберпростору». Передбачалось, що глобальне середовище стане більш відкритим, інтероперабельним, безпечним і надійним.

2015 р., 12 грудня – США підписали Паризьку кліматичну угоду, яка передбачала зниження викидів парникових газів.

2020 р., 4 листопада – США вийшли з Паризької кліматичної угоди.

2021 р., 20 січня - президент Дж. Байден підписав документ щодо повернення Сполучених Штатів до Паризької угоди.

Порівняльний аналіз Стратегії національної безпеки президентів Д. Трампа і Дж. Байдена.

У 1986 році Конгрес США зобов'язав президента готувати спеціальний державний документ - Стратегія національної безпеки.

2017 р., грудень – президент США Д. Трамп презентував Стратегію національної безпеки своєї адміністрації. Головні завдання щодо забезпечення національної безпеки: 1) захист американського народу, батьківщини та американського способу життя; 2) сприяння процвітанню Америки; 3) збереження миру через силу; 4) просування американського

впливу у світі. Китай та Росія – головні суперники із несумісними системами цінностей. Вороги США – КНДР, Іран, а також екстремістські і терористичні організації та угруповання. Особлива увага до: Європи (НАТО, ЄС); Індійсько-Тихоокеанського регіону; Близького Сходу; Південної та Центральної Азії. Також у полі зору Африка та Латинська Америка.

2021 р., березень – адміністрація Дж. Байдена презентує Тимчасове стратегічне керівництво щодо національної безпеки. Головні завдання у сфері національної безпеки: відновлення внутрішніх ресурсів американської моці, формування сприятливого для США балансу сил у світі і підтримка відкритої міжнародної системи. Головні міжнародні загрози: світові пандемії, кліматична криза, тероризм, розповсюдження зброї масового ураження. Китай визнається єдиною державою, що спроможна кинути сукупний виклик США та їх лідерській позиції у світі. Росія, Іран, КНДР – країни, що загрожують стабільності міжнародних відносин. Головна увага також – зміцненню партнерських відносин з союзниками.

Питання для самоконтролю

1. Події 11 вересня та подальша політика США.
2. Розвиток американо-індійських відносин.
3. Проблема Тайваню у американо-китайських відносинах.
4. «Арабська весна»: роль США.

Тема 12. Політика США щодо незалежної України.

Адміністрація Дж. Буша і «українське питання» - в період дезінтеграції СРСР. «Ядерна проблема» і американо-українські відносини у 1992-1993 роках. Інтереси України і американська стратегія розширення євроатлантичного співтовариства. «Стратегічне партнерство» між Вашингтоном та Києвом. Російсько-українська війна: позиція США.

Теми практичних занять

1. Політика адміністрації Дж. Буша щодо України в період дезінтеграції СРСР.
2. Еволюція американо-українських відносин.
3. Політика США щодо України після 2014 року

Самостійна робота. Теми рефератів.

1. «Ядерне питання» в американо-українських відносинах.
2. «Стратегічне партнерство» між США та Україною.
3. Політика США щодо україно-російського конфлікту.

Основні події

Адміністрація Дж. Буша і «українське питання» - в період дезінтеграції СРСР.

1991р., 1 серпня - промова президента США Дж. Буша у Верховній раді України, в якій він однозначно висловився за збереження СРСР і підтримку М. Горбачова. Визнавши Росію єдиною правонаступницею СРСР, США фактично блокували політичні й економічні контакти з Україною. Головною метою зовнішньої політики України на американському напрямі в цей період було здобуття від США реального визнання України як рівноправного партнера.

1991 р., 25 грудня - США офіційно визнали Україну як незалежну суверенну державу.

1992 р., 5-11 травня - перший офіційний робочий візит Президента України Л. Кравчука до США; було підписано ряд документів, зокрема політичну декларацію та меморандум про взаєморозуміння між урядами України та США; вперше було зафіксовано формулу «демократичного партнерства» двох країн. Головним конфронтаційним питанням цього періоду була проблема набуття Україною без'ядерного статусу.

«Ядерна проблема» і американо-українські відносини у 1992-1993 роках.

На початку 1990-х рр. на території України було зосереджено 15% світового потенціалу ядерної зброї (третій у світі, після США та РФ).

У Декларації про державний суверенітет (прийнята 16 липня 1990 р.) Україна виразила намір стати нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках й дотримується трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти й не набувати ядерної зброї. США наполягали на ратифікації Договору про обмеження стратегічних та наступальних озброєнь та приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ).

1993 р., 18 листопада - ратифікація Верховною Радою України Договору про СНО-I.

1993 р., січень - до Вашингтону поїхали українські дипломати на чолі із заступником міністра закордонних справ Б. Тарасюком.

1993 р., грудень - розпочалися переговори щодо Тристоронньої заяви.

1994 р., 14 січня - підписання Президентами України, США та Росії Тристоронньої заяви в Москві: Україна відмовлялася від ядерної зброї в обмін на гарантії безпеки, фінансової допомоги, затверджувався графік реалізації денуклеаризації. Угода стала поштовхом до поліпшення американсько-українських взаємин.

1994 р., 3 лютого - Верховна Рада України постановила: приєднатися до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

1994 р., 19-23 листопада – візит Президента України до США; підписання Хартії українсько-американського партнерства.

1994 р., 5 грудня - у Будапешті було підписано Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

1996 р., 1 червня – завершилось роззброєння України. З урахуванням тактичної зброї на російську територію всього було переміщено близько 5 тисяч ядерних боезарядів. Загалом Україна отримала понад 500 мільйонів доларів американської фінансової допомоги для утилізації за програмою Нанна-Лугара зі зменшення загрози, яку спричинює зброя масового знищення.

Поворот до багатостороннього співробітництва в американсько-українських відносинах (1994-1996 роки).

1995 р., 11-12 травня - державний візит в Україну президента США Б. Клінтона; підписання спільної заяви, в якій наголошувалось на підтримці Сполученими Штатами демократичних та ринкових перетворень в Україні, її політичного суверенітету та територіальної цілісності, а також процесу інтеграції України до європейської та світової спільноти.

1996 р., 19 вересня – США та Україна домовилися про створення Українсько-американської міждержавної комісії Л. Кучма-А. Гор, яка діяла протягом 1997-2000 рр.; комісія включала 4 комітети: з питань безпеки, зовнішньої політики, економічного співробітництва та торгівлі й інвестицій; комісію було скасовано в 2002 р.

Інтереси України і американська стратегія розширення євроатлантичного співтовариства.

1993 р. - державний секретар США У. Крістофер запропонував Україні долучитися до програми НАТО Партнерство заради миру.

1994 р., 10 січня – шістнадцять країн-членів НАТО підписали документ, в якому запропонували колишнім соціалістичним країнам взяти участь у «Партнерстві заради миру», що розцінювалось як перший крок на шляху до членства в Альянсі

«Стратегічне партнерство» між Вашингтоном та Києвом.

1997 р., 16 травня - перше пленарне засідання Українсько-американської міждержавної комісії; США визнали Україну як центральноєвропейську державу та підтвердили надані Україні гарантії безпеки.

1999-2001 рр. – «період байдужості» у відносинах між США та Україною. Американська сторона почала відзначати відхід від процесу демократизації країни: порушення законодавчих норм під час президентської кампанії 1999 року, еволюцію – президентсько-парламентської форми державного правління у бік домінування президентської її частини.

2000 р., червень - відбувся другий візит президента США в Україну.

2001 р., осінь - Україна підтримала США в боротьбі проти тероризму і відкрила повітряний простір для американських літаків, які перевозили спорядження для операції в Афганістані. Але цього було недостатньо й Вашингтон сподівався бачити Україну більш демократичною й прозахідною країною.

2005 р. - Президент України В. Ющенко двічі побував в США. Сполучені Штати визнали українську державу країною з ринковою економікою та відкрили їй дорогу до Світової організації торгівлі.

2006 р., 23 березня - скасовано поправку Джексона-Веніка стосовно України.

2008 р., 31 березня – 1 квітня - візит Дж. Буша-молодшого до України.

2008 р., 19 грудня - підписано Українсько-американську Хартію про стратегічне партнерство та безпеку.

2009 р., 27-29 квітня - відбувся візит в Україну першого заступника держсекретаря Джеймса Стайнберга, котрого супроводжував співробітник Білого дому Девід Ліптон, що було розцінено як сигнал, що Київ і надалі

залишається для Вашингтону важливим партнером, а перегляд відносин Сполучених Штатів із Росією не відбуватиметься за рахунок України.

2009 р., 20-22 липня - Віце-президент США Дж.Байден відвідав Україну з робочим візитом. У ході переговорів Президента України В. Ющенка та Віце-президента США Дж. Байдена було досягнуто домовленості про створення Українсько-Американської Комісії зі стратегічного партнерства, перше засідання якої мало відбутися восени 2009 р.

2010 р., квітень – відбулась зустріч президента США, Б.Обами, та президента України, В.Януковича; обговорювались перспективи співробітництва в різних галузях економіки.

Російсько-українська війна: позиція США.

2013 р., зима - Уряд і Конгрес США виступили з критикою дій адміністрації президента Віктора Януковича, спрямованих на придушення громадського руху за Євроінтеграцію.

США засудили агресію РФ проти України; уряд США підтримують суверенітет та територіальну цілісність України.

2014 р. – початок санаційного режиму щодо РФ, в зв'язку зі збройною агресією проти України.

2014 р., 21-22 квітня - відбувся візит в Україну віце-президента США Дж. Байдена.

2014 р., 4 червня - відбулася двостороння зустріч Президента України П. Порошенка з Президентом США Б. Обамою та Держсекретарем США Дж. Керрі.

2014 р., 17-19 вересня - відбувся візит Президента України П. Порошенка до Вашингтона.

2014 р., 18 грудня - президент Барак Обама підписав «Закон про підтримку свободи України».

2015 р., 5 лютого - візит до Києва Державного секретаря США Дж. Керрі; в центрі уваги - врегулювання конфлікту на Донбасі, проведення в Україні повномасштабних реформ та посилення боротьби з корупцією.

2015 р., 7 лютого - в Мюнхені відбулась зустріч Президента України П. Порошенка з Віце-президентом США Дж. Байденом та Канцлером ФРН А. Меркель, у ході якої сторони обговорили зусилля, вжиті для мирного врегулювання конфлікту на основі Мінських домовленостей.

2021 р., 6 травня - офіційний візит державного секретаря США, Е. Блінкена, до України. Обговорювались питання безпеки, боротьби з корупцією, судочинства; американська сторона виразила підтримку територіальної цілісності України.

2022 р. – проголошено «Стратегію національної безпеки США»; США разом з НАТО та ЄС повинні зміцнювати оборону на східному фланзі Альянсу та стримувати стратегічні галузі економіки росії. Сполучені Штати співпрацюють з Україною в галузі оборони.

2022 р. – США надають Україні потужні політичну, дипломатичну, військово-технічну підтримку.

Питання для самоконтролю

1. Розпад СРСР та позиція США.
2. «Ядерне роззброєння» України: позиція США.
3. Еволюція американо-українських відносин у 1990-х роках – на початку XXI ст.
4. Українська криза й позиція США.

Методичні рекомендації та технічні вимоги щодо виконання самостійної роботи

Здобувач вищої освіти повинен підготувати реферат за однією з тем, призначених для самостійної роботи й публічно його захистити в рамках лекції або практичного заняття з відповідної теми. Тема реферату обирається здобувачем вищої освіти самостійно. Обсяг реферату має складати 10-15 сторінок.

Виконання самостійної роботи направлено на формування у здобувача вищої освіти наступних умінь та навичок: самостійно формулювати проблему, визначати мету, основні завдання, об'єкт і предмет дослідження; здійснювати підбір джерел та літератури; обробляти та аналізувати інформацію; логічно і послідовно викладати результати аналізу, робити аргументовані висновки; правильно оформлювати науково-довідковий матеріал; публічно захищати виконану роботу. Робота має бути написана здобувачем вищої освіти на рівні, відповідному сучасному стану розвитку комплексу наук, які вивчають міжнародні відносини. Тему роботи треба розкрити в контексті сучасних наукових концепцій, доктрин, методів дослідження, обґрунтовано і доречно використовувати основні наукові терміни. Вельми важливо висвітлювати об'єктивні з наукового погляду положення, застосовувати для унаочнення і підтвердження теоретичних положень реальні приклади, достовірну статистичну інформацію. Думки вітчизняних і зарубіжних науковців, їхні загальнотеоретичні і методологічні підходи необхідно проаналізувати та систематизувати. Для виконання самостійної роботи слід звертатись, в першу чергу, до аналізу першоджерел (офіційні документи, угоди, промови високопосадовців) мовою оригіналу, що дозволить здобувачам не тільки зробити неупереджені висновки з тієї чи іншої проблеми, а й попрактикувати англійську мову професійного спрямування. Мінімальний обсяг використаних джерел – 15, при цьому матеріали, вилучені з Інтернету, можуть складати не більше третини від всього обсягу; більшість джерел повинні складати оприлюднені документи,

наукові статті та монографії. Для оформлення посилань у тексті й прикінцевого «Списку літератури» слід використовувати ДСТУ2015.

Реферат має включати такі частини: вступ, основна частина та висновки. У вступі здобувач вищої освіти має означити актуальність обраної теми, визначати мету, основні завдання, об'єкт і предмет дослідження. В основній частині йде виклад матеріалу з обов'язковим посиланням на джерела інформації. Висновки представляють власні судження здобувача вищої освіти, які були сформовані в результаті вивчення теми.

Питання для підсумкового контролю

1. Зміна геополітичної ролі США після закінчення другої світової війни.
2. Концептуальні основи формування зовнішньополітичного курсу США у повоєнні роки.
3. «Ядерний фактор» у зовнішній політиці США. «План Баруха».
4. Проблема мирного врегулювання та позиція США.
5. Еволюція радянсько-американських відносин в перші повоєнні роки. Доктрина «стримування комунізму».
6. Доктрина Трумена. Політика США у Східному Середземномор'ї.
7. Західна Європа у зовнішньополітичній стратегії США (друга половина 1940-х років). План Маршалла.
8. Політика США щодо країн Східної Європи (1945-50-ті роки).
9. Стратегія «глобальної відповідальності» США. Створення НАТО.
10. Регіональні напрямки стратегії «стримування». Політика США щодо Китаю.
11. Причини загострення «холодної війни» на початку 1950-х років.
12. Територіальне розширення «холодної війни». Втручання США у війну в Кореї.
13. «Корейське питання» у виборчій кампанії 1952 року.
14. Уроки та наслідки корейської війни для зовнішньої політики США.
15. Доктрини «визволення» та «масованої відплати».
16. Американська дипломатія в період «суецької кризи» та подій в Угорщині.
17. Політика «доброго партнерства» стосовно країн Латинської Америки.
18. Зовнішня політика США на початку діяльності адміністрації Кеннеді. «Союз заради прогресу».
19. Політика США щодо Куби на початку 1960-х років. Вторгнення до затоки Кочінос.
20. Європейська політика США при адміністрації Кеннеді. «Великий проект» створення «атлантичного співтовариства».
21. Карибська криза (1962 р.): причини, уроки, наслідки.
22. Доктрини «гнучкого реагування» та «наведення мостів».
23. Еволюція зовнішньополітичної стратегії США на останньому етапі діяльності адміністрації Кеннеді.
24. Зовнішня політика адміністрації Джонсона на початковому етапі. Стратегія «глобального інтервенціонізму».
25. Ідейно-політична та дипломатична підготовка інтервенції в Індокитаї. «Тонкінська резолюція».
26. Дипломатія США в роки в'єтнамської війни. Міжнародне співтовариство про політику США у В'єтнамі.
27. Основні регіональні напрями зовнішньої політики адміністрації Джонсона (СРСР, Західна Європа, Близький Схід).
28. Криза глобалізму. «Великі дебати» у США з питань зовнішньої політики (кінець 1960-х років).
29. Нова зовнішньополітична стратегія адміністрації Р. Ніксона. «Доктрина Ніксона».
30. Регіональні напрями зовнішньої політики адміністрації Ніксона: «атлантична солідарність», Близький Схід, Китай.
31. Радикальна перебудова відносин з СРСР. Розрядка міжнародної напруги.
32. Участь дипломатії США у Загальноєвропейському процесі. Хельсинська нарада. НБСЄ.
33. Останній етап війни у В'єтнамі. Паризькі угоди по В'єтнаму.
34. Арабо-Ізраїльська війна 1973 р. і позиція США.
35. Особливості зовнішньої політики адміністрації Дж. Форда. Гальмування розрядки.
36. Основні проблеми зовнішньополітичної діяльності президента Картера (Іран, Панамський канал, Кемп-Девід).

- 37.Посилення напруги у відносинах з СРСР. «Доктрина Картера».
- 38.Зовнішньополітичні плани адміністрації Р. Рейгана.
- 39.«Холодна війна-2». Новий етап гонки озброєнь.
- 40.Зміни у зовнішньополітичному курсі США у другій половині 1980-х років. Радянсько-американські відносини.
- 41.Американська дипломатія та проблема об'єднання Німеччини.
- 42.США і «оксамитові революції» в Східній Європі.
- 43.Політика США в регіональних конфліктах (Афганістан, Намібія, арабо-ізраїльські відносини, Перська затока).
- 44.Особливості зовнішньої політики адміністрації Дж. Буша. «Новий світовий порядок». «Буря в пустелі».
- 45.Зміна геополітичної ролі США наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років.
- 46.Основні цілі та пріоритети зовнішньої політики США у 1990-ті роки.
- 47.Основні регіональні напрями сучасної зовнішньої політики США.
- 48.Політика США щодо України.
- 49.Стратегія національної безпеки адміністрації президента Дж. Байдена.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний/періодичний контроль												Підсумковий контроль (іспит)	Сума балів	
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2				Змістовий модуль 3							Індивідуальне самостійне завдання (реферат)
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Т 11	Т 12	20	25	
5	2	5	5	4	4	5	5	5	5	5	5			

Рекомендована література

Основна

1. Бегма В., Шемаєв В., Радов Д. Нові напрями військово-технічного співробітництва Україна – США. *Стратегічні пріоритети*. 2019. №3–4. С. 76–82.
2. Вакарчук К.В. Зовнішня політика Аргентини у постбіполярний період. *Вісник ОНУ. Соціологія і політичні науки. Серія: Політичні науки*. 2018. № 2 (31). С. 115-127.
3. Вакарчук К.В. Зовнішня політика Джо Байдена щодо країн Латинської Америки. *Бінтел*. 2021. № 16. С. 59-68.
4. Вакарчук К.В. Політика США щодо Куби. *Регіональні студії*. 2022. №30. 127-133.
5. Головань О. О. Можливості поглиблення співробітництва США та ЄС і роль України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 120 (1). С. 162–172.
6. Даниленко С. Геополітичні акценти зовнішньої політики США у Центральній Азії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2017. № 1 (46). С.20-256
7. Двуреченська О.С. Відносини США і ЄС за часів президентства Б.Обами: спільне та відмінне. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2015. № 5. С.10-21.
8. Дубовик В.А. Американо-українські відносини (1991-2017). *Стратегічна культура та зовнішня політика України / за заг. редакцією І.М. Ковалю, О.І. Брусиловської, В.А. Дубовика*. Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2017. С.120-137.
9. Дужа І. А. Стратегія відновлення регіонального лідерства США в АТР адміністрацією Б. Обами . *Гілея: науковий вісник*. 2015. №92. С. 346–349.
10. Желіховський С.В. Європейський вектор політики конгресу США у кінці ХХ- на початку ХХІ століття. *ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2016. Вип. 1/2. С. 112-116.
11. Жигайло В.М. Місце США на міжнародній арені в 21 столітті. *Politicus*. 2017. Вип. 4. С. 107-112.
12. Захарченко А.М. Відносини між США та ЄС в контексті проблем безпеки Близького Сходу в період президентства Д. Трампа. *Політичне життя*. 2020. № 1. С. 96-101.
13. Лакішик Д. М. Еволюція безпекової стратегії США в європейському регіоні. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 120 (Ч. I). С. 73–83.
14. Матвеева О. Політика глобального лідерства США за президентства Барака Обами. *Зовнішні справи : офіційна сторінка*. 2015. Квітень. 223 URL : <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/politikaglobalnogo-liderstva-ssha-za-prezidenstva-ba/>
15. Пасічник Н. Політика США щодо Куби за президентства Б. Обами. *Американська історія та політика*. 2016. № 2. С. 97-205.
16. Тихоненко І. В. Стратегія національної безпеки США як інструмент підтримки глобального лідерства та міжнародного порядку за адміністрації Б. Обами та Д. Трампа. *Політичне життя*. 2018. Вип. 1. С. 158–163.
17. Тихоненко І.В. Стратегія національної безпеки США як інструмент підтримки глобального лідерства та міжнародного порядку за адміністрації Б.Обами та Д.Трампа. *Політичне життя*. 2018. № 1. С. 158-163.
18. Тихоненко І.В. Україна у зовнішньополітичній стратегії США за адміністрації Дж. Байдена: концептуальний вимір. *Політичне життя*. 2023. №1. С.74-81.
19. Фесенко М. Перспективи збереження лідерства США в постбіполярній міжнародній системі. *Американська історія та політика*. 2016. № 2. С. 31–37.
20. Хмель А. Позиція США щодо Brexit (2016-початок 2017 р.). *Емінак: науковий щоквартальник*. 2017. № 3 (19) (липень–вересень). Т. 3. 143 с.

21. Худолій А. О. «Перезавантаження» риторики Б. Обами. *Збірник наукових праць «Гілея : науковий вісник»*. 2014. Вип. 82. С. 447–452.
22. Шевчук О. В. Зовнішньополітичні пріоритети США напередодні президентських виборів 2016 р. *Американська історія та політика*. 2016. №1. С. 192–198.
23. Hamilton S. U.S. Policy in Latin America – Time for a New American Realism. *Global Americans*. 2022. URL: <https://theglobalamericans.org/2022/05/u-s-policy-in-latin-america-time-for-a-new-american-realism/> (дата звернення 21.08.2022)
24. Henriksen T. American Foreign policy in the 21st Century. New York: Palgrave Macmillan, 2017. 332 p.
25. Welt C. Ukraine: Background, Conflict with Russia and U.S. Policy. Congressional Research Service, 2021. 44 p.

Допоміжна

1. Васильченко О. Зовнішньополітичний дискурс адміністрації Барака Обами в контексті сучасного сприйняття американським суспільством політичних подій в Україні. *Американська історія та політика*. 2016. №1. С. 11–18.
2. Годлюк А. Стратегічне партнерство в форматі особливих відносин між Україною і США. *Американська історія та політика*. 2016. №1. С. 27–40.
3. Дорош Л. Новітній пріоритет співпраці України та США: союзні відносини. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2015. Вип. 27. С. 95–101.
4. Дудко І. Феномен стратегічного партнерства США і України: ретроспектива і сучасність. *Актуальні проблеми всесвітньої історії: стратегії партнерства і співробітництва в міжнародних відносинах. Збірник наукових праць*. К., 2015. С. 57–67.
5. Ковальський Б. П. Основні напрями співпраці між Україною та Сполученими Штатами Америки (1991–2017). *Сторінки історії: збірник наукових праць*. 2018. Вип. 46. С. 213-225.

6. Пашков В.О. Динаміка українсько-американських відносин за часів адміністрації Б.Обами (2014-2016). *Міжнародні та політичні дослідження*. 2021. №34. С. 107-122.
7. Середюк Н. Стратегічне партнерство Україна – США. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія: міжнародні відносини*. 2017. Вип. 1 (46). С. 34–38.
8. Шаров О. М. Деякі аспекти зовнішньої політики України щодо вибору геоекономічних пріоритетів. *Стратегічна панорама*. 2017. №2. С. 12–19.
9. Chow P. U.S.-Taiwan Relations: Prospects for Security and Economic Ties. Washington, D. C.: Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2017. 35 p.
10. Harrell P. E. Shadow Government. The U.S.-Chinese Trade War Just Entered Phase 2 2019. URL : <https://foreignpolicy.com/2019/12/27/united-states-china-trade-war-fought-exportimport-controls-investment-restrictions-sanctions/>.
11. Janse K. A. Is Europe outperforming the US?. *World Economic Forum : The official website*. 2015. October 30. URL : <https://www.weforum.org/agenda/2015/10/is-europe-outperforming-the-us/> (дата звернення 21.08.2020)
12. Lucas N. J., McInnis K. J. The 2015 National Security Strategy: Authorities, changes, issues for Congress. *Washington, D. C.: Congressional Research Service*, 2016. April 5. 26 p.
13. Lymar M. The United States and European Integration in Documents: From Eisenhower to Obama. *Evropský Politický a Právní Diskurz*. 2018. Vol. 5 (6). P. 19-24.
14. Meltzer J. P. Growing the U.S.-India economic relationship: The only way forward. Singh,. 2017. URL : <https://www.brookings.edu/blog/up-front/2017/06/22/growing-the-u-s-india-economic-relationship-the-only-way-forward/>
15. Mix D. The United States and Europe : Current issues. *Washington, D. C. : Congressional Research Service*, 2015. February 3. 22 p.
16. Report to Congress of the U.S.-China Economic and Security Review Commission. Executive Summary and Recommendations 2019. URL:

<https://www.uscc.gov/sites/default/files/201911/2019%20Executive%20Summary.pdf>.

17. Rice C. U.S. should help Ukraine protect itself. Interfax-Ukraine: The official website. 2016. March 14. URL : <https://en.interfax.com.ua/news/general/330550.html>
18. Siddons A. Ukraine: U.S. expands aid to train regular army troops. *The New York Times: The official website*. 2015. July 24. URL : https://www.nytimes.com/2015/07/25/world/europe/ukraine-us-expands-aid-to-train-regular-army-troops.html?_r=0
19. Stark H., Fischer S. Brzezinski on Russia «We are already in a Cold War». Spiegel Online: The official website. 2015. July 2. URL : <http://www.spiegel.de/international/world/interview-with-zbigniew-brzezinski-on-russia-and-ukraine-a-1041795.html>
20. The White House Fact Sheet: U.S.-Pakistan Augmented Joint Action Plan for Trade and Investment. 2015. URL : <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/10/22/fact-sheet-uspakistan-augmented-joint-action-plan-trade-and-investment/>.
21. Weeks G. The Trump Doctrine in Latin America. *Foreign Policy & U.S. Latin America Relations*. 2017. URL: <https://theglobalamericans.org/2017/08/trump-doctrine-latin-america/> (дата звернення 21.08.2022)

15. Інформаційні ресурси

1. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/>
2. North Atlantic Treaty Organization. URL: <https://www.nato.int/cps/en/SID-E00106B4-9699B01B/natolive/index.htm>
3. The United States Senate URL: <https://www.senate.gov/>
4. The White House URL: <https://www.whitehouse.gov/>

Додаток 1.

Перелік президентів США

Прізвище та ім'я	Роки президенства	Партія
Франклін Делано Рузвельт	1933-1945	Демократична партія
Гаррі Трумен	1945-1953	Демократична партія
Дуайт Ейзенхауер	1953-1961	Республіканська партія
Джон Фіцджеральд Кеннеді	1961-1963	Демократична партія
Ліндон Джонсон	1963-1969	Демократична партія
Річард Ніксон	1969-1974	Республіканська партія
Джеральд Форд	1974-1977	Республіканська партія
Джиммі Картер	1977-1981	Демократична партія

Перелік державних секретарів США

Рональд Рейган	1981-1989	Республіканська партія
Джордж Буш	1989-1993	Республіканська партія
Уїльям Клінтон	1993-2001	Демократична партія
Джордж Буш-молодший	2001-2009	Республіканська партія
Барак Обама	2009-2017	Демократична партія
Дональд Трамп	2017-2021	Республіканська партія
Джордж Байден	3 2021	Демократична партія

Прізвище та ім'я	Термін перебування на посаді	Президент, за адміністрації якого перебував на посаді
Едвард Стеттініус-молодший	1 грудня 1944 - 27 червня 1945	Франклін Рузвельт, Гаррі Трумен
Джеймс Ф. Бірнс	3 липня 1945 - 21 січня 1947	Гаррі Трумен
Джордж Маршалл	21 січня 1947 - 20 січня 1949	Гаррі Трумен
Дін Ачесон	21 січня 1949 - 20 січня 1953	Гаррі Трумен
Джон Фостер Даллес	21 січня 1953 - 22 квітня 1959	Дуайт Ейзенхауер
Крістіан Гертер	22 квітня 1959 - 20 січня 1961	Дуайт Ейзенхауер

Дін Раск	21 січня 1961 - 20 січня 1969	Джон Кеннеді, Ліндон Джонсон
Вільям Пірс Роджерс	22 січня 1969 - 3 вересня 1973	Річард Ніксон
Генрі Кіссінджер	22 вересня 1973 - 20 січня 1977	Річард Ніксон, Джеральд Форд
Сайрус Венс	23 січня 1977 - 28 квітня 1980	Джиммі Картер
Едмунд Маскі	8 травня 1980 - 18 січня 1981	Джиммі Картер
Александр Гейг	22 січня 1981 - 5 липня 1982	Рональд Рейган
Джордж Шульц	16 липня 1982 - 20 січня 1989	Рональд Рейган
Джеймс Бейкер	25 січня 1989 - 23 серпня 1992	Джордж Буш
Лоуренс Іглбергер	8 грудня 1992 - 19 січня 1993	Джордж Буш

Воррен Кристофер	20 січня 1993 - 17 січня 1997	Уїльям Клінтон
Мадлен Олбрайт	23 січня 1997 - 19 січня 2001	Уїльям Клінтон
Колін Пауелл	20 січня 2001 - 26 січня 2005	Джордж Буш-молодший
Кондоліза Райс	26 січня 2005 - 20 січня 2009	Джордж Буш-молодший
Гілларі Клінтон	21 січня 2009 - 1 лютого 2013	Барак Обама
Джон Керрі	1 лютого 2013 - 20 січня 2017	Барак Обама
Томас Шеннон	20 січня 2017 - 1 лютого 2017	Дональд Трамп
Рекс Тіллерсон	1 лютого 2017 - 31 березня 2018	Дональд Трамп
Джон Салліван	1 квітня 2018 - 26 квітня 2018	Дональд Трамп

Майк Помпео	26 квітня 2018 - 20 січня 2021	Дональд Трамп
Ентоні Блінкен	з 26 січня 2021	Джордж Байден

Навчальне видання

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА США

Навчально-методичний посібник

Укладачі:
КОВАЛЬ Ігор Миколайович
МАЙСТРЕНКО Юлія Іванівна

Надруковано в авторській редакції
з готового оригінал-макета

Завідувачка редакції *Т. М. Забанова*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 6,51.
Тираж 8 пр. Зам. № 132 (9).

Видавництво і друкарня «Астропринт»
65091, м. Одеса, вул. Разумовська, 21
Тел.: (0482) 37-14-25, 33-07-17, (048) 7-855-855
e-mail: astro_print@ukr.net; www.astroprint.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1373 від 28.05.2003 р.